

GODIŠTE

98

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

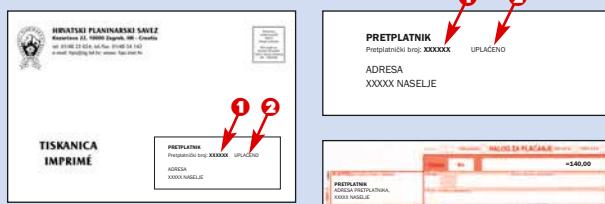
ČASOPIS HRVATSKOG
PLANINARSKOG SAVEZA

**SRPANJ
KOLOVOZ
2006
7-8**

»HRVATSKI PLANINAR« – ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA »CROATIAN MOUNTAINEER« – JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

ČASOPIS »HRVATSKI PLANINAR« izlazi u 11 brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj). Prvi broj izšao je 1. lipnja 1898. Časopis nije izlazio od 1919. do 1921. i od 1945. do 1948., a od 1949. do 1991. izlazio je pod imenom »Naše planine«.

PREPLATA za 2006. godinu iznosi **140 kuna** (za inozemstvo 35 eura). Preplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskog planinarskog saveza **2360000-1101495742**, pri čemu na uplatnici, u rubrici »Poziv na broj«, mora biti upisan Vaš preplatnički broj. Preplata za inozemstvo uplaćuje se na račun **SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236**, također uz poziv na preplatnički broj.

VAŠ PREPLATNIČKI BROJ (1) otisnut je uz Vašu adresu, koja je naličljena na omotnici za slanje časopisa. Nakon uplate, uz adresu ćete moći vidjeti znaku o obavljenoj uplati. Tako možete provjeriti je li Vaša uplata za tekuću godinu uredno primljena i evidentirana u Hrvatskom planinarskom savezu (2).

NOVI PREPLATNICI, odnosno zainteresirani za primanje časopisa, trebaju se pismom, telefonom ili e-mailom javiti Hrvatskom planinarskom savezu. Za nekoliko dana poštom će primiti uplatnicu i brojeve koji su izašli od početka godine, a zatim će, nakon uplate, svaki mjesec na svoju adresu redovno primati svoj primjerak časopisa.

CIJENA POJEDINAČNOG PRIMJERKA je 15 kuna (+ poštara).

SURADNJA: Prilozi se mogu slati posredstvom e-maila ili poštom. Krajnji rok za primitak priloga je deseti dan prethodnoga mjeseca (20 dana prije izlaska broja). **Uredništvo zadržava pravo kraćenja i uredničke obrade tekstova**, posebno dužih priloga. Svi se primljeni materijali na zahtjev vraćaju autorima. **Prednost imaju** prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati poštom ili u digitalnom formatu (e-mailom, na CD-u ili disketu, ali ne unutar Wordovih dokumenata!).

STAVOVI i mišljenja izneseni u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskog planinarskog saveza i Uredničkog odbora.

CJENIK OGLAŠAVANJA šaljemo zainteresiranim oglašivačima na zahtjev.

NAKLADNIK

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
tel. 01/48-23-624
tel./fax 01/48-24-142
e-mail: hps@inet.hr
<http://www.plsavez.hr>

UREDNIŠTVO

e-mail adresa za zaprimanje članaka:
hrvatski.planinar@plsavez.hr

GLAVNI I OGOVORNI UREDNIK

Alan Čaplar
Palmotićeva 27, 10000 Zagreb
e-mail: caplar@plsavez.hr
mob.: 091/51-41-740
tel./fax: 01/48-17-314

UREDNIČKI ODBOR

Damir Bajs
Darko Berljak
Vlado Božić
Faruk Islamović
Goran Gabrić
Željka Kasapović
Zdenko Kristijan
Branko Meštrić
Krunoslav Milas
Željko Poljak
Robert Smolec

LEKTURA I KOREKTURA

Željko Poljak
Radovan Milčić
Goran Gabrić

TISAK

Ekološki glasnik, Donja Lomnica

ISSN 0354-0650

242

Djevičanske stijene kineskog Sichuana

250

Planinarske šetnje Nikole Tesle

255

Trtar na raskrižju želja i stvarnosti

265

Čovjek u visinama i visinska bolest

Godište 98
Volume 7-8
Broj Number
Srpanj - Kolovoz – July - August 2006

TEMA BROJA

Alpinistička ekspedicija u Sichuan

SADRŽAJ

Djevičanske stijene kineskog Sichuana	242
Boris Čujić	
Planinarske šetnje Nikole Tesle	250
Branko Tesla	
Trtar na raskrižju želja i stvarnosti	255
Ante Juras	
Tri planinske ceste	258
Darko Mohar	
Jedno dežurstvo u planinarskoj kući	263
Gordana Burica	
Čovjek u visinama i visinska bolest.....	265
pripremio: Dario Švajda	
Pisma čitatelja	270
Planinarske kuće.....	274
Tko je što u hrvatskom planinarstvu: Drago Trošelj ..	275
Gorsko spašavanje	276
Planinarski tisak	277
Planinarski putovi	278
In memoriam: Zlata Halmi Stanić	279
Speleologija	280
Zaštita prirode	283
Vijesti	284
Kalendar akcija	288

SLIKA NA NASLOVNICI
Krajolik u pokrajini Sichuan u Kini
foto: Boris Čujić

Djevičanske stijene kineskog Sichuana

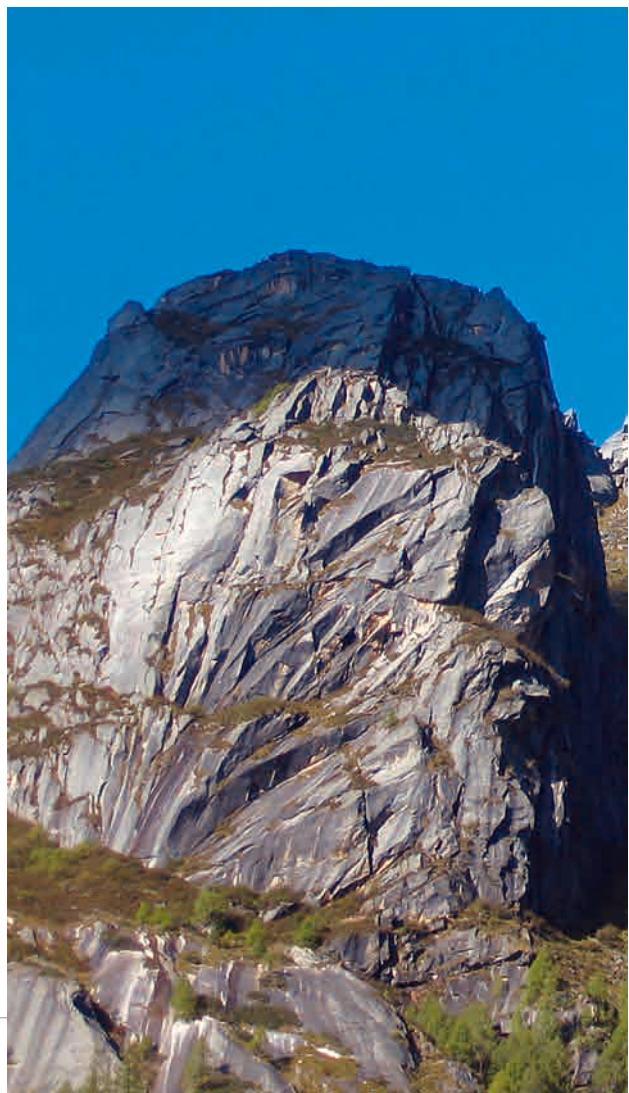
Boris Čujić, Sveta Nedelja

Pošlih smo godina moj penjački partner Ivica Matković i ja u sklopu projekta »Velike stijene svijeta« u kojem redom ispenjavamo stijene na svim kontinentima, sa vladali odabranе stijene na Grenlandu, u Čileu, Maliju te u Sjevernoj Americi, pa nam je sljedeća na redu bila Azija. Istovremeno s našim pripremama za putovanje u taj kraj svijeta, Hrvatski planinarski savez je u povodu 130. godišnjice planinarstva započeo pripremati alpinističku ekspediciju u kinesku provinciju Sichuan. Ta se akcija zgodno poklopila s našim planovima odlaska u Aziju, pa smo se i nas dvojica prijavili, bili izabrani te zajedno s Darkom Berljakom i Dubravkom Markovićem 13. rujna prošle godine krenuli na put.

Tek prije tri godine NR Kina otvorila je zapadne dijelove Sichuana stranim turistima i penjačima. Odabравши za odredište upravo taj dio Kine, imali smo privilegiju da kao jedna od prvih stranih ekspedicija posjetimo te nepo-

znate predjele. Kao penjačima, to nam je dalo dodatnu motivaciju, jer je to značilo da su vrhovi i stijene koje ćemo vidjeti gotovo netaknuti i da će sigurno u njima biti mogućnosti za prvenstvene uspone.

BORIS ČUJIĆ

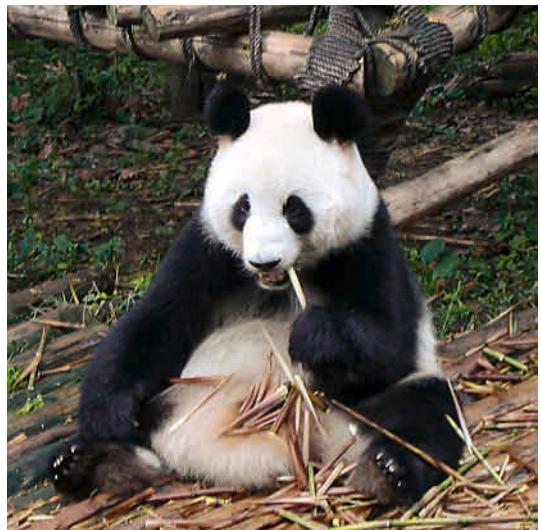

Chengdu, središte Sichuana

Prvi pravi susret s najmnogoljudnjom zemljom na svijetu bio nam je dolazak u glavni grad provincije Sichuan, šestmiljunske Chengdu. Za razliku od većine drugih kineskih gradova, Chengdu po mnogočemu nalikuje na zapadne gradove. Mnogo je prodavaonica stranih trgovackih lanaca, a ne manjka ni restorana poput *Pizza huta* ili *McDonald'sa*. Ulice su prepune skupih stranih automobila, no glavno prijevozno sredstvo većine stanovnika još uvijek je bicikl.

Sam grad nije nas se uopće dojmio. Brzo smo zapazili da Chengdu nema stare jezgre niti sačuvanih starih zgrada i kuća iz ranijih stoljeća. Kao i na mnogim drugim mjestima posvuda po Kini, vlasti su porušile stare zgrade da bi stvo-

BORIS ĆUJČ

Panda iz zoološkog vrta u Chengduu

Pakla shan i Shangguiao peak

U nacionalnom parku Siguniang

Logor pod jednom od bezbrojnih okomica

rile mjesto za nove, moderne, velike, ali turobno sive zgrade. Mnoge od njih, međutim, danas zjape prazne jer izgradnja, zahvaljujući jeftinoj radnoj snazi, ide ispred potreba. Ta slika svojstvena je i brojnim drugim kineskim gradovima i selima: svuda ima mnogo sagrađenih kuća koje nitko ne koristi.

Jedino po čemu ćemo pamtitи Chengdu jest rezervat panda. Ovdje se, naime, nalazi velik zoološki vrt u kojem se čuvaju i proučavaju te prelijepi i zanimljive životinje. Tu ih je, dakako, lakše vidjeti nego u prirodnom rezervatu Wo Longu u udaljenim sichuanskim planinama. Ipak, za upoznavanje s pandama treba se rano ustati: već negdje oko pet sati turisti kreću iz svojih hotela prema zoološkom vrtu da bi oko osam sati bili kraj pandinih kaveza. Razlog je jednostavan: te su životinje aktivne jedino u vrijeme doručka. Ostatak dana site i zadovoljne u glavnom se samo izležavaju i spavaju.

Rilong nadomak parka »Četiri sestre«

Nakon nabavke potrebne opreme i hrane čekala nas je gotovo cijelodnevna vožnja autobusom do mjesta Rilong, koje se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Sichuana, na cestovnom pravcu prema Tibetu. Štoviše, taj je predio nekad bio smatran dijelom Tibeta, a stanovništvo i danas najvećim dijelom čine Tibetanci koji su s vremenom preuzeli mnoge kineske običaje.

Rilong se u zadnjih nekoliko godina procvatom turizma podosta razvio. Danas je to ishodišno mjesto za posjet nedavno oformljenom i otvorenom Nacionalnom parku Siguniang. Park je dobio ime po četiri povezana planinska vrha, a u prijevodu njegovo ime glasi »Četiri sestre«. Najviši od njih, Siguniang peak, visok je 6200 metara.

Mi smo za područje svojeg alpinističkog djelovanja odabrali dolinu koja nosi naziv »Dva mosta« ili, na kineskom, Shanqguiao, a okružuje ju mnogo vrhova visokih do 5500 metara, od kojih većina nije osvojena. Svoj maleni bazni logor, koji čine četiri šatora i mala kuhinja, podigli smo u sredini doline, s pogledom na impresivne vrhunce oko nas.

Već isti dan po dolasku moj penjački partner Ivica i ja spremamo stvari i upućujemo se

BORIS ČUJIC

Sve je spremno za penjanje, ali vrijeme ne dozvoljava ništa

visoko u planinu, u podnožje stijene što smo je zagledali iz doline i koju smo namjeravali ispitnati. Nakon četiri sata hoda podigli smo maleni jurišni šator pod stijenom i spremili se na počinak.

Idući dan rano ujutro počinjemo s penjanjem. Stijena je prilično vlažna i mjestimično kršljiva tako da pri postavljanju opreme za osiguranje imamo dosta teškoća. Budući da smo ovamo došli bez aklimatizacije, određene nam poteškoće zadaje i visina. Ipak, nakon nekih sedam sati penjanja našli smo se na vrhu stijene Tan shana, na 4989 metara iznad površine mora. U čast 130. obljetnice hrvatskog planinarstva, smjer smo nazvali HPD 130.

No, dolaskom na vrh stijene obavili smo tek pola posla – trebalo je još sići s nje. Kako je vrh sa svih strana stjenovit, jedina nam je mogućnost bila silazak apsajlanjem, odnosno spust pomoću užeta. Za to su nam trebala dodatna

Gotovo svaki smjer u divovskim okomicama pokrajine Sichuan je prvenstveni

tri sata, upravo toliko da s prvim mrakom, umorni ali zadovoljni, stignemo do šatora. Zbog glavobolje jedva smo pojeli neku čokoladu i odmah usnuli.

Sljedećeg jutra sišli smo u dolinu, ali s namjerom da se za dva dana vratimo kako bismo počeli s penjanjem smjera u susjednoj, mnogo većoj i težoj stijeni šiljatog vrha nalik na poznati Dru u skupini Mont Blanca. No, istog dana, kad smo već stigli u dolinu, vrijeme se znatno pogoršalo i cijelu regiju zalile su velike kiše, a zatim i snijeg.

Kišni dani, Internet i momo

Po takvim uvjetima penjanje postaje nemoguće, a nakon tri dana čekanja i boravak u bazi postaje nesnošljiv. Nije nam bilo druge nego se vratiti u Rilong kako bismo ondje pričekali da se vrijeme popravi. Višak vremena kratili smo šetnjama i učestalim odlaskom na Internet. Srećom, Internet caffea u Kini ima dovoljno i

gotovo svugdje, premda vlasti kontroliraju njegovo korištenje, a ponekad po potrebi znaju i ometati uporabu pa i potpuno ukinuti pristup Internetu na nekoliko dana.

Najveći problem nama Europljanima u Kini predstavlja prehrana. Naime, po našim iskustvima, ono što se u Europi prodaje kao kineska hrana, s autentičnom kineskom hranom gotovo da nema veze. Mi se na tu hranu nikako nismo mogli naviknuti. Sve je ljuto i preljuto, a zašećerena su i jela za koja se čovjek najmanje nuda. Gotovo uvijek kad bi se netko od nas odlučio za neko domaće jelo, obično bi nakon toga dobio probavne smetnje. Ipak, imali smo sreću da smo uz pomoć našeg vodiča pronašli restorančić u kojemu je glavna kuharica bila spremna spravljati jela prema našim uputama. Tako smo od raspoloživih sastojaka kroz njene ruke pokušavali spraviti jela koja bismo mogli jesti. Uglavnom smo se hranili raznim gljivama i jajima (nismo ih šećerili nego solili),

a od domaće kuhinje jedino smo upamtili i zavoljeli *momo*. To je pecivo isprženo na ulju slično onome što se može kupiti na proštenjima i sajmovima kod nas u Zagorju.

Konačno, nakon desetak dana *momoa* i jaja napokon je zasjalo sunce pa smo dobili priliku za nove penjačke pokušaje. Pripust nam je već bio poznat, a iskoristili smo i isto mjesto za podizanje bivka. Ujutro nas je ponovno zalila kiša i okružila magla, tako da stijenu u kojoj smo se namjeravali penjati nismo niti vidjeli. Nije preostalo ništa drugo nego povratak u šator.

Ipak, tijekom dana vrijeme se malo smirilo a oblaci djelomično razišli, pa smo jedva dočekali prvi trenutak za uspon u stijeni koja se nadvila praktički nad našim šatorom. U donjem dijelu stijene imali smo mnogo teškoča, ali je u gornjem dijelu stijena bila mnogo položitija pa smo razmjerne brzo napredovali. Na taj način, nakon pet sati uspona, našli smo se na dotada neosvojenom vrhu, visokom oko 4600 metara.

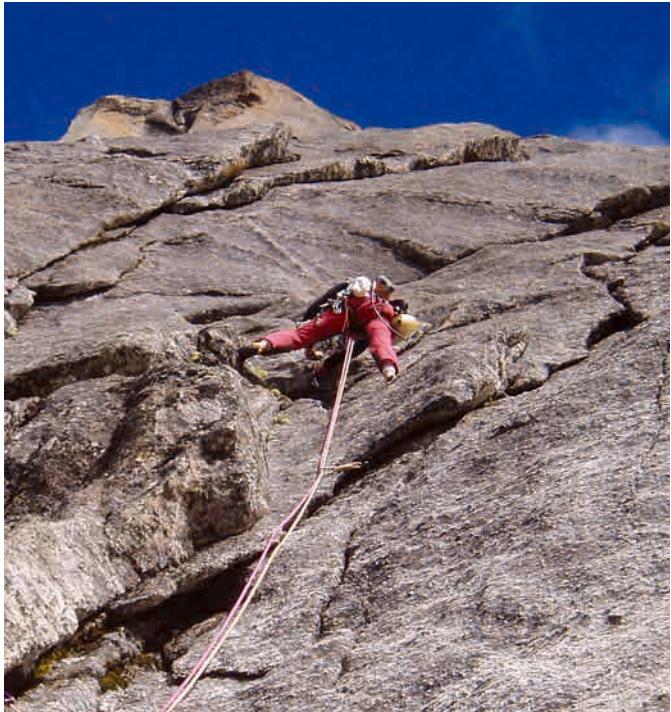
U svim dijelovima svijeta postoji običaj da prvopristupnici mogu dati ime dotad neimenovanim vrhovima koje osvoje, pa smo i mi iskoristili to pravo. Taj mali komadić svijeta prozvali smo Pakla shan (shan = vrh) u čast nama omiljenog penjališta u kanjonu Paklenice. Jednako smo tako imenom smjera »Za Sanju i Adelu« izrazili zahvalnost na nesebičnoj podršci svojim suprugama.

Tek idućeg jutra konačno je osvanuo prekrasan sunčan dan kakav smo priželjkivali još od dolaska u Kinu. Još s mrakom uputili smo se prema podnožju glavnog cilja naše ekspedicije, 800 metara visokoj južnoj stijeni Shanqguiao peaka, vrha visokog oko 5400 metara. Penjanje smo započeli u lijevom dijelu stijene, koji nam se činio lakšim za penjanje. Nekako na polovici stijene, tražeći prirodne prolaze, skrenuli smo prema središnjem dijelu stijene. Kad smo i to prošli, od gornjeg dijela stijene dijelile su nas još samo strme glatke ploče. Kroz taj dio stijene napredovali smo nešto sporije. Klinove smo zabijali rijetko,

BORIS ČUJIC

BORIS ČUJIC

a osiguravali smo se uglavnom pomoću zaglavaka i »friendova«. Srećom, stijene su odlične kvalitete i pravi je užitak penjati se njima.

Kasno popodne, nakon gotovo desetak sati penjanja, imali smo čast stati na malenu, jedva dva kvadratna metra prostranu vršnu zaravan. Sretni smo i zadovoljni jer smo tako ostvarili

glavni cilj ekspedicije: prvenstvni smjer u najmarkantnijem i najljepšem vrhu skupine. Prema starom kineskom imenu za pokrajину Sichuan smjer smo nazvali »Kraljevstvo nebesko«.

Na vrhu se čovjek uistinu i osjeća kao da se nalazi na nebeskom tronu. Samo da se još sigurno spustimo u dolinu, a onda neka se vrijeme pokvari ako treba – nama je svejedno. Do dna stijene trebala su nam četiri sata spuštanja, a onda još tri sata do doline. Ondje smo sretni dočekali autobus za povratak u Rilong. Gotovo je, zadatak smo ispunili.

Mjesto kamo dolaze svi koji žele pobjeći od Kine

Slijedio je povratak u Chengdu i let za gotovo tisuću i dvjesto kilometara udaljeni grad Guilin na jugu Kine. U njegovoj blizini, na rijeci Li, nalazi se popularni turistički gradić Yangshuo u kojem su američki, a u posljednje vrijeme i kineski penjači opremili niz modernih sportsko-penjačkih smjerova. Za sam grad u Lonely planetovom vodiču kažu da je to mjesto kuda treba doći onaj tko »želi pobjeći od Kine«.

I zaista, u Guilinu je sve prepuno turista, a šetajući gradom čovjek se osjeća kao da nije u Kini. Mnogo je restorana i barova sa zapadnjačkom hranom, a iz njih treći zapadnjačka glazba. Sve to, osim mogućnosti da pojedemo pravu pizzu, nije nas se baš dojmilo.

BORIS ČUJČ

Sasvim drugaćiji dojam na nas je ostavila okolica poznata po brojnim špiljama i stotinama vapnenačkih tornjeva koji niče iz rižinih polja. Neki od njih sežu i dvjestotinjak metara uvis. Za svega nekoliko kuna unajmljujemo bicikle i cijeli dan istražujemo krajolik. Iako temperatura premašuje trideset stupnjeva, zrak nije vlažan te nam svakodnevno bicikliranje nije naporno. Osim toga, to je mnogo bezbolnije i jednostavnije od dogovaranja s kineskim takstistima.

Najpoznatija stijena u tom području zove se Mjesečeve brdo ili Moon hill. To je ogroman prirodni kameni most koji se nalazi na vrhu planine. Do vrha vodi stubište od 1251 stube. U podnožju stubišta Kineskinje s prijenosnim hladnjacima vrebaju pojedine turiste da bi ih tim putem pratili sve do vrha planine, nadajući se da će im tamo, umornima i žđnima, skupo prodati vodu. Većini to i uspijeva, pa je to za tamošnje uvjete prilično solidan posao. No, da smo znali o čemu je riječ, odmah bismo našu pratiteljicu odvratili od nauma da nas povede prema vrhu. Jadnica nije znala da se namjerila na utrenirane a k tome i iskusne sportaše. Naime, na kraju poprilično napornog uspona,

BORIS ČUJČ

Šupljia stijena Moon hill

kao dokaz da nama voda ne treba, pokazali smo joj da u ruksacima imamo nekoliko litara tekućine. Ipak smo, da je bar malo razveselimo, kupili jednu bocu.

Tjedan dana penjanja u Yangshuu brzo je prošlo, kao i trideset dana provedenih u Kini. Iz Chengdua smo se prezadovoljni ostvarenim rezultatima vratili u Hrvatsku. Sljedećom ekspedicijom bit će projekt »Velike stijene svijeta« završen. Preostala nam je još jedino Tasmanija.

Planinarske šetnje Nikole Tesle

Branko Tesla*, Zagreb

Rodio sam se u selu Raduču u istoj kući u kojoj se rodio Milutin Tesla, otac Nikolin. Bila je to, za one prilike, dobro građena kuća s debelim slamnatim krovom. Imala je jednu veliku sobu u kojoj su se od kasne jeseni, kada se vrate s radilišta diljem Europe, pa do ranog proljeća okupljali uvečer svi odrasli muškarci zaselka Pod Okič, pa i šire.

Tu su se do kasno u noć, pored petrolejske svjetiljke – lučerde, prepričavali dnevni događaji, prikupljali savjeti, pravili planovi, pričale priče i bajke i, po tko zna koji put, evocirala sjećanja iz davnih dana. Ja sam tom društvu recitirao i čitao junačke pjesme iz jedne debele, meko uvezane knjige, koju je, s nekog radilišta, donio moj otac. Dobro se sjećam, prva pjesma koju sam recitirao bila je Smrt bana Derenčina.

Moji su djed Rade, koji je umro 1913. godine, i baka Milica, imali desetero djece. Moga je oca Nikolu, kao malo dijete, k sebi odvela sestra Nikole Tesle, Anda Trbojević. Kod nje je ostao sve do odlaska u prvi svjetski rat. Prije nego sam se rodio svi su mi stričevi i tetke umrli osim strica Laze koji je službovao u Makedoniji, a čije se ime može pročitati na popisu ubijenih u Jasenovcu. Budući da su majka Boja i baka Milica rođene u udaljenim selima, nitko mi od najbližih nije mogao prenijeti izvorna saznanja o mojim precima. Zato su mi ovi spontani razgovori mojih susjeda bili prava škola povijesti rodnog kraja i moje obitelji.

Tu sam saznao da je Milutin Tesla, koji je bio stric mom djedu, često dolazio u svoje rodno selo. Kada se oženio 1845. godine, on je svoju mladu suprugu Đuku doveo u Raduč gdje je ostala nepunu godinu dana, sve dok Milutin nije dobio smještaj i službu u Senju. Đuka se bila odlično uklopila u postojeću sredinu, radeći

Nikola Tesla 1892. godine, u dobi od 36 godina

* Zagrebački planinar Branko Tesla posljednji je iz kuće Nikole Tesle – oca braće Milutina i Šimere (Milutin je otac Nikole Tesle, pronalazač, a Šimera autorov pradjed) koji ima relevantna saznanja o životu te obitelji u Raduču. Zabilježivši svoju obiteljsku priču i sjećanja iz vlastite mladosti, u ovom nam je članku otkrio nekoliko dosad nepoznatih detalja iz mlađih dana Nikole Tesle koji velikog pronalazača iz Like predstavljaju kao zaljubljenika u prirodu i brda što su ga okruživala i inspirirala. I sam nadahnut ljestpotom ličkih brda, ovaj rođak pronalazača Nikole Tesle također je planinarski aktivан, o čemu najbolje svjedoči činjenica da je nosilac srebrne i zlatne značke Hrvatske planinarske obilaznice pod brojem 3 i nosilac posebnog priznanja HPO pod brojem 2. Njegova saznanja o izletima koja je poduzimao Nikola Tesla objavljujemo pridružujući se obilježavanju 150. obljetnice rođenja slavnog pronalazača, nadajući se da ćemo ovu zanimljivu planinarsku priču o brdima što ih je Tesla pohodio i volio uspjeti sačuvati od zaborava. Ur.

Brijeg Okič iznad Raduča

sve poslove što su ih radile i druge žene u svojim domaćinstvima. Kasnije je Milutin u Raduč dovodio čitavu obitelj. Svaki put bi, sa svojim sinom Nikolom, odlazio na obližnji vrh Okič (683 m) s kojega se pružaju lijepi vidici na okolicu i, zbog razrijeđenog zraka, čuju zvuci s velike udaljenosti.

O svom prvom dolasku u Raduč više je puta pričala mom ocu Nikolina sestra, tetka Andja. Bilo je to nedugo nakon preseljenja iz Smiljana u Gospić. Čitava se obitelj jednog dana odvezla u Raduč. Nakon kraćeg odmora otac ih je sve odveo na Okič. To je bio njezin prvi uspon na neku užvišicu i najupečatljiviji događaj iz čitatovog djetinjstva. Otac Milutin je obitelj upoznao s nazivima svih vrhova, zaselaka i objekata koji su se vidjeli s Okiča. Kada je spomenuo lokalitet Modru zemlju i pokazao gdje se to nalazi, Nikola, koga su u obitelji zvali Niko, odmah je poželi da idu tamo – da on vidi kakva je to modra zemlja. Želja se morala ispuniti.

Međutim, to nije bilo dovoljno. Na Nikino insistiranje: »Tata, idemo još malo!« – otišli su na sam vrh Tesline kose. Nikola Tesla je tada imao 7 ili 8 godina. Otac Milutin je poslije

večere izašao pred kuću, sjeo na klupu ispod jedne jabuke i promatrao zvjezdano nebo. Nikola je nekoliko puta utrčavao u kuću i zadihanо pozivao: »Dodite da vidite kako se nebo žuti«. Otac je na kraju, ulazeći u kuću, zaključio: »Bože dragi – nigdje nema toliko zvijezda kao iznad našeg sela«.

Zaselak Pod Okič, u kojem je bila rodna kuća, smješten je na visini od oko 615 metara. Ljeti su sunčani dani jako topli, ali čim sunce zadeže za Velebit, odmah postaje hladno. Dnevna se isparavanja kondenziraju i kao obilna rosa padaju na zemlju, a kako nije bilo, a ni sada nema nikakvih zagađenja, zrak postaje čist i potpuno proziran, tako da se vidi potpuno čisto, plavo nebo i na njemu nebrojeno manjih i većih zvijezda žutog sjaja. Vrlo se često može vidjeti prividjenje ili pojava – kako se neka zvijezda otkvačila i kako pada na zemlju. Seljaci su tada govorili: »Negdje je netko umro«.

Nikola je i sam više puta dolazio svom stricu Šimeri u posjete. Zadnji put je u selu bio, vjerojatno, kao gimnazijalac. »Tanak, visok dečko« dovezao se sa svojim ujakom, smiljanskim svećenikom, parohom Petrom Mandićem

koji je putovao u Gračac. S ceste je, od kuća pokrajinskih, išao poprijeko, pješačkom stazom koja vodi kroz selo.

Čim bi došao i nešto pojeo, odmah je otisao na Okič. Tamo je na vrhu sjedio nekoliko sati. TKO zna koliko bi ostao gore da ga nisu zabrinuti domaćini pozvali da dođe kući. Uvečer je izrazio želju da još jednom prode staze po Paležu, Teslinoj kosi, Bilu i Dobriću kosi, a otisao bi i na Oblaj (sve su to nazivi koje je odvajkada upotrebljavao narod koji je živio na tom prostoru) i zamolio za dozvolu sa s njim ide i Rade – moj djed, koji je poznavao svaku stanicu i svaki izvor vode na tom putu.

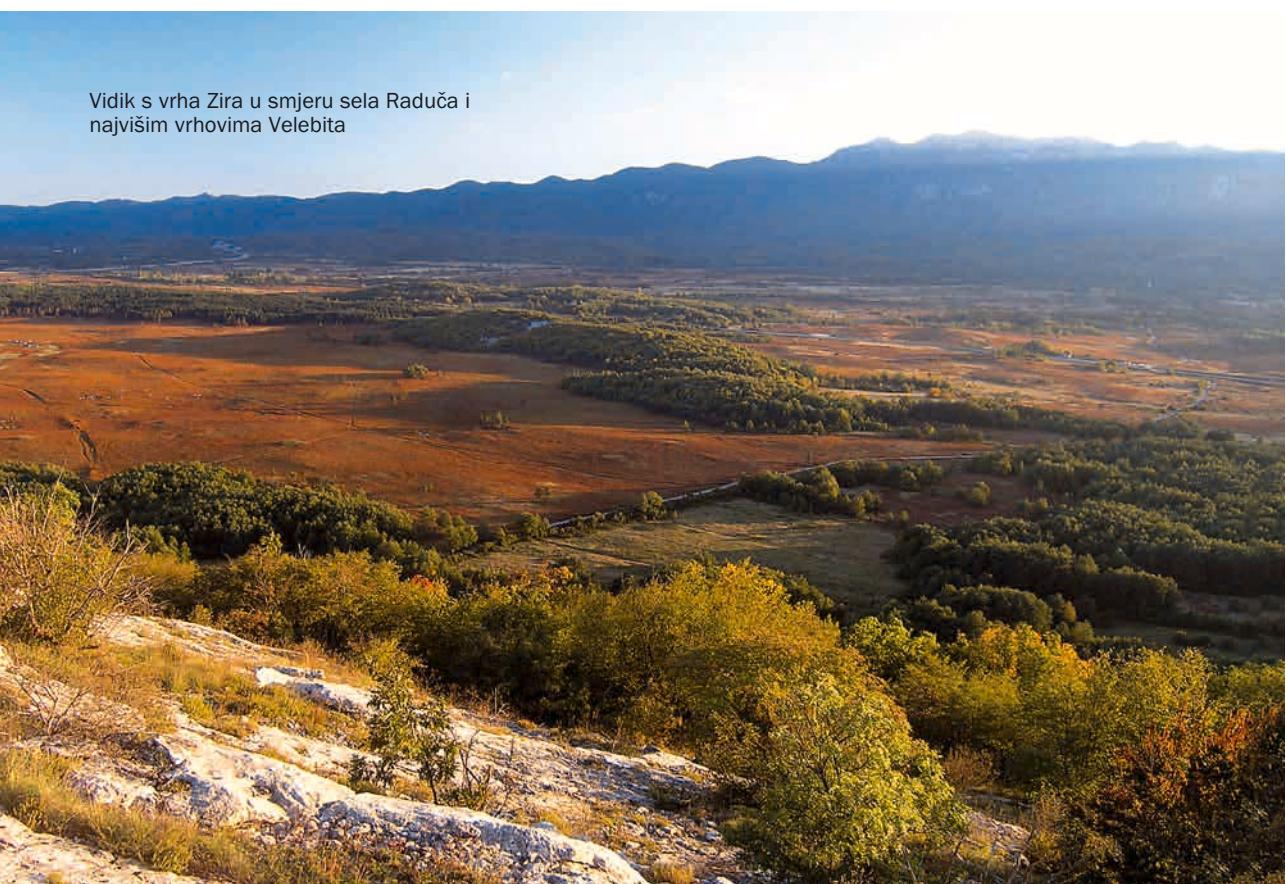
Izjutra su krenuli ponijevi sa sobom kruha, sira i slanine u torbi izatkanoj od domaće vune, kakvu je Nikola Tesla čitavog života nosio sa sobom i držao na najuočljivijem mjestu u svojoj hotelskoj sobi u New Yorku.

Iako su mogli ići iza Okiča, s njegove sjeverozapadne strane dobrim putem kroz ovčje pašnjake, Nikola je zahtijevao da idu preko Okiča, jer je Okič bio ono što vuče k sebi i što se ne zaobilazi.

Dugo vremena su ostali na Okiču. Bilo je proljeće. Ispod Okiča se prostirao tepih uzoranih njiva, zelenih livada i rascijetanih voćnjaka, a s jugozapadne strane uzdizao se Velebit i njegov stožasti vrh Malovan (1709 m). Obasjan jutarnjim zrakama sunca zrcalio je bjelinu svoga snijega i leda koje će otopiti tek srpanjsko sunce. Čobani su bili izagnali svoja stada.

Zvana na ovcama, bronze na govedima, pjev ptica, daleki razgovori seljaka, pjesma i dozivanje čobana, blejanje ovaca i janjaca, lajanje pasa, odlazak nečijih zaprežnih kola po neravnom kamenom putu – sve je to stvaralo veličanstvenu simfoniju koja je snažno uzbudjivala Nikolina ionako preosjetljiva čula. Ta glazba očevog rodnog sela i pogled na Velebit postat će sastavni dio njegova bića. Malovan ga je općinjavao. I nije čudo što je čitava života maštalo o tome kako bi došao do sredstava i na Velebitu, baš iznad Raduča, kod Malovana, sagradio vjetrenjaču. Ona bi sa svojom strujom, koristeći njegov sustav bežičnog prijenosa električne energije osvjetljavala iz viših slojeva zemljinog omotača čitavu Liku i Dalmaciju.

Vidik s vrha Zira u smjeru sela Raduča i najvišim vrhovima Velebita

Svakog Radučanina koji bi ga posjetio u New Yorku, a posjetili su ga svi koji su тамо bili, pitao bi je li se itko popeo na Malovan.

S Okića su Nikola i Rade otišli na Palež i na Teslinu kosu (785 m), a zatim vlakama i bespućem na Bilo. Po Bilu su prešli na Dobriću kosu (774 m), odakle su se spustili do Dobrića bunara, zatim na jednu uzvisinu iznad zaselka Pejnovića i kroz zaselak otišli na Obljaj (640 m). To je travnata uzvisina iznad zaselka Kalinića u kojem je rođena Nikolina i Radina baka Ana. S Obljaja je poseban vidik na zaselak Pod Okič i na čitav Raduč. Otud su se vratili kući.

Nikola je nakon večere i prvu i drugu večer odlazio na Gaj – uzvisinicu odmah iznad kuće i otud, sjedeći pod jednom bukvom, do kasno u noć promatrao nebeski svod osut zvijezdama bez broja. Kao da je već tada slutio da će jedna od njih nositi njegovo ime.

Izjutra je na rastanku obećao da će u kolovozu ponovo doći u Raduč, s koscima sijena otici na Bunavac i, ako ikako bude moguće, popeti se na Malovan. Nažalost, obećanje nije izvršio.

Nikola je znao za moga oca koji je odraстао kod njegove sestre Ande udane za medačkog svećenika, protu Jovu Trbojevića i, onako nježan i pažljiv prema svima, osobito prema svojima, on mu je, u pismima sestri, slao pozdrave. Anda bi, čitajući pismo, pozivala: »Nikica! Pozdravlja te Niko«. Moj mu je otac napisao samo jedno pismo, i to 1918. godine, javljajući da je živ izašao iz rata. Nikola mu je otpisao pozivajući ga da dođe u Ameriku. I to je bilo sve.

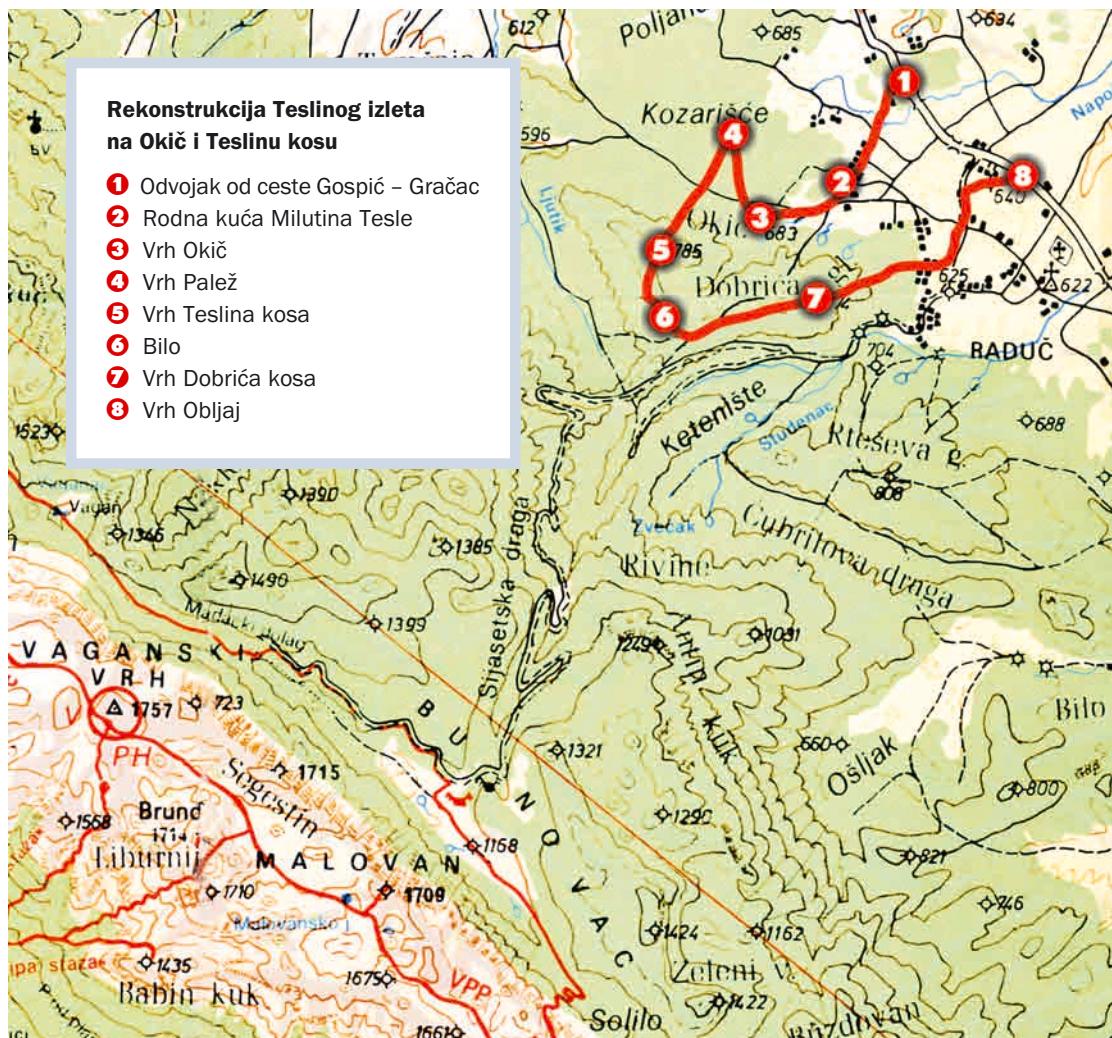
Još je jedan događaj kojem me, u vezi s Nikolom, podučila moja baka. U našem voćnjaku, lijevo od kuće, iz zemlje je stršio visok panj, ostatak snijegom slomljenog drveta. Ne znam kako smo se baka i ja istovremeno našli pored panja, ali se dobro sjećam da mi je tom prilikom rekla: »To je bio orah koga je posadila Nikina majka Đuka«. Taj panj i Nikino pismo mom ocu, koje sam mnogo puta imao u rukama, bile su mi jedine dvije stvari koje su potjecale od njegove majke i njega. Obje su odnijeli vrijeme i događaji, a ja i danas, kada dođem na kućiste te drage, davno sagorjele kuće, obidem i krajčak bivšeg voćnjaka gdje je bio taj panj i tamo zastanem kao pored najsvetijeg oltara i bacim pogled prema Malovanu na Velebitu.

Kada se 1936. ili 1937. godine u selo vratio i posljednji »amerikanac« i kada sam za dugih zimskih večeri, čuo i posljedne priče iz Teslinih laboratorija u New Yorku, Niko je za mene postao jači i moćniji od svih čarobnjaka o kojima sam dotad čuo. Dobro sam znao što je željezo i što je debela željezna ploča, ali da ona može biti probušena, a da je pri tom nitko i ne dotakne (laser), to može učiniti samo čarobnjak. Tada sam počeo mnogo razmišljati o Nikoli i raspitivati se o njemu.

U selu je tih godina živio naš daljnji rođak Dane Tesla Dančina, najstariji i rastom najviši stanovnik zaselka. Bio je visok preko dva metra i star preko osamdeset godina koje je sve proveo u selu. Imao je kuću na početku zaselka i u njoj, poslavši svu djecu u svijet, živio sa svojom babom Marijom. Zbog nekih davno izrečenih uvreda njegovog sina, nastavnika u jednoj školi, prema mom stricu Lazi kao svom đaku, naše obitelji nisu bile u dobrom odnosima. Međutim, kad bih prolazio pored njegove kuće on bi me pozdravljao govoreći: »Eno malog Rade!« (Najstariji je unuk po običaju dobivao djedovo ime). Jednom, kada sam se vraćao iz škole, sustigao sam Dančinu koji je išao iz seoske trgovine i idući s njim upitao ga sjeća li se Nikolinih dolažaka u selo. On mi je potvrdio sve što sam do tada čuo i dodao: »Njega je tvoj pokojni djed stalno nekuda vodio. Išli su na Stojakovac na Prekopu (izvori u šumi). Išli su skroz uvrh Napojašta loveći rakove. Stalno su nekud lunjali«.

Kad sam ga upitao sjeća li se da su išli na Palež i na Kose, odgovorio je: »Niko je to najprije prošao sa svojim čaćom, a onda s tvojim djedom. Išli su oni i na Ninin vrh, pa otud na Palež. Htjeli su ići i na Zir, ali Rade nije znao put pa se nisu usudili. Bio je to dobar dječak, sa svakim prisan, kao da nije iz gospodske kuće«.

Mnogo sam puta prošao Nikinim i djedovim stazama, sam i u društvu sa svojim susjedima, dječacima i djevojčicama, maštajući o tome gdje su se odmarali i s kojeg su izvora pili vodu moj djed i Niko, koje nikada nisam vido, a koji su mi baš zato uviјek predstavljali drage osobe. Maštao sam i o tome je li Mile išao u svećeničkoj mantiji i kako mu se ona vukla po kamenjaru Paleža i po neravnim šumskim

putovima. A sada, kad imam blizu osamdeset godina, najveća mi je želja da našim planinarkama u prirodi pokažem te Nikoline staze, da im pomognem urediti ih i obilježiti i da, gajeći uspomenu na velikoga pronalazača, hodaju po njima. Nadam se da će neko planinarsko društvo, iz bilo kojeg kraja naše lijepе domovine, ostvariti ovu moju želju i organizirati bar jedan pohod godišnje, i to oko dana Nikolina rođenja kada je najljepše doći u taj kraj.

Nikola Tesla je volio prirodu – osobito planine. Nije nimalo slučajno što je i jedan laboratorij, u kojem je provjeravao svoje zamisli o bežičnom prijenosu električne energije i radio komunikacijama, postavio baš u brdima Colo-

rado Springsa, na 1800 metara nadmorske visine, odakle je pisao jednom svom prijatelju: »Želio bih da možete vidjeti visibabe i sante leda Colorado Springsa, dakle – priroda – to je ono što je najveličanstvenije.«

Većina onih koji danas ne mogu ni zamisliti život bez mobitela i kompjutora znaju da je Nikola Tesla te nezamjenjive uređaje osmislio i patentirao prije više od stotinu godina. Slavi ga čitav svijet, a prva je daleka Australija zatražila od glavnog tajnika Ujedinjenih naroda da 2006. godinu UN proglaši Godinom Nikole Tesle. Njegova domovina Hrvatska, s kojom se ponosi, već je to učinila i priprema mu veliko slavlje.

Trtar na raskrižju želja i stvarnosti

Borba protiv vjetrenjača na Trtru bila bi – doslovno – borba protiv vjetrenjača

Ante Juras, Šibenik

Zasigurno nema planinara koji nije čuo za Trtar, popularno šibensko planinarsko odredište. Svojim vapnenačkim grebenima to brdo omeđuje zaleđe Šibenika iza kojeg se proteže prostrana i sve do Promine i Moseća otvorena zaravan Zagora. Nekada davno Trtar i kraj oko njega bili su obilato zasađeni vinovom lozom, a njegovo vino s nazivom Tartar bilo je najbolje u Dalmaciji. To je potvrđeno i na velikoj Gospodarsko-šumarskoj izložbi u Zagrebu 1891. godine, kada je u opširnom prikazu dalmatinskih vina istaknuto kako »...vino Tartar isključivo specijalitet brijega

Trtar kod Šibenika i jamačno je najbolje bijelo vino u Dalmaciji.« Od svega toga danas su ostali samo zapisi i jedva vidljivi tragovi nekadašnjih dobrih, terasastih i suncu izloženih vinograda. Sve to ukazuje na pitomost ovoga kraja i blagu klimu, pa nije bez razloga da upravo na ovom području nalazimo prve prastanovnike šibenskog kraja.

O porijeklu imena Trtar nema pouzdanih podataka, ali ga neki znanstvenici povezuju za rijeku istoga imena koja je vjerojatno tekla ovim područjem u pradavno doba, a danas je od nje ostalo samo suho korito. Na jednom ba-

Redesign Božidar Ožak, Žigm 1939

Stari crtež grada Šibenika i njegovog zaleđa s Monte Tarom – Trtrom

Pred planinarskom kućom »Čićo« uvijek je veselo

ANTE JURAS

krorezu s kraja 16. stoljeća, na kojem je prikazan Šibenik s okolicom, imamo za Trtar naziv Montetaro.

Od Šibenika do Velebita, kaže šibenski povjesničar don Krsto Stosić, nema veće gore od Trtra. Najviši mu je vrh Krtolin (501 m), a najniži Debeljak (344 m), dok je Orlovača (496 m) najprikladnija i najzanimljivija za uspon. Planinari su je, stoga, uvjek željeli učiniti dostupnom svim ljubiteljima prirode i planinarima diljem Hrvatske. Markirali su više pristupnih staza i pod samim vrhom sagradili lijepo planinarsko sklonište, te u podnožju, u napuštenom naselju Rupiči, preuredili jednu kuću u planinarsku. Nazvali su je »Čićo« po nadimku njezina vlasnika. »Čićo« je prva planinarska kuća na Trtru i vrlo popularno okupljalište Šibenčana, prvenstveno planinara, šetača i lovaca, ali i drugih ljubitelja prirode. Posjetili su je brojni planinari iz zemlje i inozemstva, a često je poslužila i kao mjesto planinarskih sastanaka, seminara i škola.

Od kuće do vrha Orlovače stiže se za najviše jedan sat, i to iz dva smjera: jedan put vodi udesno, preko lokve, a drugi lijevo od kuće hrptom na vrh, pored promatračnice iz Domovinskog rata nazvane »Oko sokolovo«.

Ako je vrijeme bez izmaglice, s vrha se vidi sve od Velebita do bosanskih planina i od Kornata do dalekog otoka Svecu, i, naravno sva bliža okolica. Ako ne želimo povratak u planinarsku kuću, s vrha možemo krenuti hrptom na sjeverozapad do ceste prema Tromilji, a odatle 2 km do Skradinskog buka, bisera Nacionalnog parka »Krka«, ili u suprotnom smjeru do naselja Protege i preko Piska u Šibenik. Sve su ove staze dobro markirali

Vjetrenače i cesta »okupirali« su vršni dio Trtra

Goleme vjetrenjače između Orlovače i Krtolina dobro se vide s nove autoceste, koja je također projurila Trtrom

markacisti »Kamenara« i »Svetog Mihovila«. Potrebno je spomenuti da ovim područjem vodi Poučni planinarsko-ekološki put «Ante Frua», da je u podnožju, u dubravskom naselju Škugori, atraktivni Sokolarski centar, te da je kontrolna točka Hrvatske planinarske obilaznice na Krtolinu (18. područje) odnedavno premještena na Orlovaču iz praktičnih razloga. Trtar će ostati zapisan i kao brdo s kojega se u Domovinskom ratu branio i čuvao Šibenik.

Sav taj planinarski raj odnedavno je postao predmetom žučnih rasprava, nostalгије i želje da i nadalje ostane naš, planinarski. Naime, sa mim podnožjem brda, nedaleko od planinarske kuće, prošao je sivi autoput, a asfaltni odvojak skoro je neposredno pored kuće. Umanjilo je to doživljaj i ljepotu kraja i staze kojom se iz grada dođe do brda, a omogućilo i neželjenim gostima lak pristup planinarskoj kući. Sve su glasnija šaputanja kako i »Čićo«, nakon isteka ugovora, može promijeniti namjenu, jer prolazak autoceste donosi naselju Rupići nastavak života.

I slikovito planinarsko sklonište, pod samim vrhom, gubi na važnosti jer odnedavno hrptom Trtra vodi široka cesta izgrađena za potrebe vjetroelektrane. Prema procjenama HEP-ovih stručnjaka brdo je izloženo povolj-

nim zračnim strujanjima, pa će se već ovoga ljeta, na potezu Orlovača-Krtolin, dovršiti izgradnja četrnaest vjetroelektrana. Sedam ih je već postavljeno. U planu je i izgradnja još jedne na Orlicama (509 m), između Grebaštice i Boraje, također nama planinarima omiljenoj i često posjećivanoj planini.

Što nam je, dakle, ostalo od Trtra? Je li to »planinarima odzvonilo« i hoće li vjetroelektrane donijeti negativne posljedice. Ostaje nam pričekati da vjetrenjače otpočnu s radom i nadati se izostanku negativnih ekoloških posljedica i užitku daljnog planinarenja Trtrom.

Vjetroelektrane na Trtru proizvodile bi dvostruko više električne energije nego naše prve vjetroelektrane na otoku Pagu, a bile bi dovoljne da pokriju potrošnju deset tisuća kućanstava koliko ih ima u Šibeniku. Investicija na Trtru je velika i doseže 12,5 milijuna eura, a osigurala ih je njemačka tvrtka Enersys. Po vrhovima Trtra sada manje kreću planinari, a više razni znatiželjnici, novinari i fotoreporter. Ipak, isplati se doći i vidjeti ovo graditeljsko čudo. Sad smo još uvijek na raskriju želja za što bržim snalaženjem u novonastalim okolnostima i voljom da naš Trtar i nadalje bude planinarski, te pomirenjem sa stvarnošću.

Tri planinske ceste

Mora li u svako bespuće doći put i svaki put postati cesta?

Darko Mohar, Rijeka

Kažu da svaki put nekamo vodi. No, moraju li baš svugdje postojati putovi ili, još gore, mora li svaki put kad-tad postati cestom, o tome bi se dalo razgovarati.

Prošle se godine u slovenskoj planinarskoj i ostaloj javnosti razvila žestoka rasprava oko gradnje nekih cesta u planinskim područjima. Predmet negodovanja je bila, prije svega, cesta do planinarskog doma na Zelenici koja bi trebala omogućiti obnovu objekta stradalog u požaru prije nekoliko godina, kao i cesta u Triglavskom narodnom parku koja iz doline Voje vodi do Koče pri Jezeru na bohinjskom području. Rasprave su bile žestoke, ali ceste su još uvijek tu.

Da ni Hrvatska nije imuna od ovakvih zahvata pokazat će sljedeće tri kratke priče.

Priča prva – Hlam

U Bašku, nekad malo otočno mjesto s mediteranskim ugođajem i načinom života, doselila se moja obitelj prije skoro pedeset godina. Poraština, svilena vremena, prsti politike, i morali smo iz ravnica slovenskog Prekmurja na put prema moru. Meni je zapravo učinjena usluga. Baška je malome šestogodišnjaku postala ljubav na prvi pogled. Zbijeno mjesto pod brijegom, dvije trgovinice mješovitom robom poslaganom na drvene police, vrata na kućama koja se nisu nikad zaključavala, zajednički život

DARKO MOHAR

Tridesetpet godina nakon iskrčavanja mjesecčevog vozila na Mjesec, cesta je stigla i na krčki Mjesec

cijelog sela i dugačka, šljunčana i prije pedeset godina, krajem svibnja, gotovo prazna plaža. Danas ljeti na plažu ne stane niti igla, na sve strane restorani, kafići, trgovine, apartmani, ono malo preostalih »domaćih« u trci za »lovom«, nemaš s kime ni piće popiti. Tvornica novca. Od »malog mista« i Mediterana gotovo da nije ostalo niti »m«.

Na Hlam, vrh u sjeveroistočnom grebenu iznad Baćanske doline, penjem se gotovo svako jutro kada se nalazim u Baški. Ljeti je potrebno iskoristiti ranojutarnji hlad. Od ljetne autobusne postaje treba krenuti nekoliko stotina metara prema Svetome Ivanu, baćanskom groblju i prije drvoreda borova skrenuti lijevo prema području zvanom Zakam. Od tamo, prateći zelenu markaciju valja poći strmo na krašku zaravan, za turiste nazvanu »Mjesec«. Uz i kroz mnoge gromače¹ stazica označena plavim markacijama vijuga dalje na vrh Hlama.

S vrha pogled na Baćansku dolinu i jugozapadna krčka brda: Veli Vrh, Obzovu, Veli Hlam, Vorganj, Bag. Prema jugu u daljini otoci, vidik se za jasnih dana prostire sve do Ista. Pa onda, od zapada prema istoku, Učka, Snježnik, Risnjak, Viševica, Medviđak, Kapela, Senjsko bilo i, skoro da ga rukom možeš dotaknuti, veličanstveni Velebit. I neizmjerno mnogo tako potrebne tištine. Dok se prvi turisti probude, doručkuju i krenu u šetnju na brdo, ja sam već natrag.

Blizina i ljepota otoka Krka razlog su zašto mala, osnivanjem mlada i vrlo radišna planinarska sekcija Slovenskog doma Kulturno prosvjetnog društva »Bazovica« iz Rijeke svake godine u proljeće planira neku od tura po otoku. Prošle smo se godine odlučili za pohod na Hlam i Divisku, začinjeno sa spustom »na divlje« u Velu luku, uvalu na istočnoj obali otoka. Međutim...

Prošavši kroz jednu od gromača na području »Mjeseca« stupio sam na novu, done davno nepostojeću cestu. Nemalo sam se iznenadio. Cesta je probijena kroz kamenjar, od

gradnje je ostao razrovani krš i srušene gromače. Jedan njezin krak vodi prema borovošu, a drugi prema Veloj luci. Još oko dva kilometra i cesta će izbiti u uvalu, jednu od najljepših na Jadranu, do koje se danas može samo morem ili pješke preko brda.

Prirodna je ravnoteža u ovom krškom području, izloženom suncu i vjetru, vrlo krhkia. Zbog teških klimatskih uvjeta pojedine se biljke pojavljuju tek jednom u više godina, ljeti i zmije traže hlad da mogu preživjeti, a skupina supova koji gnijezde u stijenama iznad Butinja je ionako vrlo osjetljiva na prisustvo čovjeka. Izgradnjom ove ceste nestat će posljednji mirni kutci baćanskog područja, koje sam s toliko oduševljenja odlučio pokazati svojim planinarskim prijateljima. Što to vrijednije donosi ova cesta od onoga što će biti nepovratno uništeno?

Priča druga – Hahlići

Hahliće sam »otkrio« početkom osamdesetih godina kada sam se nakon studija i rada u Sloveniji vratio u Rijeku. Tada sam bio još mlađ i poletan pa me je u planinarenju slovenskim Alpama prije svega zanimala brzina i visina. No, goranskim se vrhovima i Velebitom planinarilo drukčije. Planinarski su putovi bili često slabije označeni, po njima se je sretalo vrlo malo planinara, karata u ono vrijeme nije bilo, a domovi su ponekad bili »čudni«, omogućavali su ti samo krov nad glavom, a opskrba je ovisila o tvojim leđima i obujmu naprtnjače. Ali, i ovakvo je planinarenje svakog dana otkrivalo sve više čari.

Kolega s posla, poznavatelj mojih planinarskih sklonosti, pravi Grobničan² iz Dražica ispod »Grobničkih Alpi«, nekoliko mi je puta spominjao da se gradi cesta na Hahliće³. Put me nije duže vrijeme vodio u tom smjeru, premda na Hahliće odem više puta godišnje. Poslije katastrofnog šumskog požara⁴, u kojem je izgorjela skoro cijela dolina Borovice, osjećao sam u sebi nekakvu kočnicu, silu koja me je usmjeravala prema nekim drugim planinama. Dom na Hahlićima je zapravo jedan od rijetkih hrvatskih planinarskih domova za koji možemo reći da je pravi – dobro opskrbljen, otvoren prije svega vikendom, do njega ne vodi nikakva cesta i nije pretvoren u običnu krčmu.

¹ gromača na Sjevernom Jadranu ili mocira na dalmatin-skim otocima je suhozid, zid građen od kamena bez uporabe vezivnih sredstava

Osim puta »po kolcima« sada postoji i put »po cesti« (prije poznat kao put »preko Čeke«)

Osebujni domar Davor i njegove »štiorije«, mnogo tople domaće atmosfere kao i vrlo naporan pješački pristupi iz Potkilavca, Studene ili s Platka dovode samo istinske ljubitelje prirode i planinare.

Jednog sam se dana ipak odlučio provjeriti prijateljeve priče. Krenuo sam putem preko Čeke, vremenski najkraćem putu do doma. Uskoro oko mene pejzaž postaje sablastan, pustinjski. Spaljena borova šuma, šumari sijeku izgorjela stabla. Cipele, hlače, sve je uskoro na nama postalo crno od gareži. I onda – cesta.

I do sada je tu postojao kolski put, međutim, nitko se njime nije mogao voziti osim, možda, ponekog »off road« motorista. Sada pred nama proširena cesta, nikakav problem za

bilo koje terensko vozilo. Valjda netko računa da Davor sa svojih sedamdesetak godina neće više moći dugo voditi dom, a nitko valjda nije lud da kao on dolazi pješke i sve prti na leđima. Većim dijelom i planinarska staza sada vodi ovom cestom. Ispred doma nema mjesta za parkiranje! Znači li to da će trebati napraviti i parkiralište? Kada je već parkiralište tu, zašto ne i asfalt da mogu doći i luksuzniji automobili?

Priča treća – Grdi breg

Učka nije planina u koju se zaljubljuješ na prvi pogled. Ona je kao zrela žena, stalno kraj tebe, nikad dosadna, stalno na sebe navlači neko novo ruho, uređuje se i uljepšava, zavodi te, svako se jutro budiš uz nju, dok jednog dana

² Grobničko polje je kraška visoravan iznad Rijeke. Na brdašcu iznad polja s jedne strane i kanjona rijeke Rječine s druge strane stoji stari frankopanski kaštel (dvorac) imena grad Grobnik. Prvi se put u pisanim dokumentima spominje u trinaestom stoljeću poslije (navodne) bitke u kojoj su Hrvati potukli Tatare. Stanovnici Grobinštine govore specifičnom pijevnom čakavštinom po kojoj ih se vrlo lako prepoznaće.

³ Tri jezera, odnosno kalića dali su ime ovom području. Površinska voda je u ovim kraškim krajevima i na ovim visinama (preko 1100 metara nad morem) pravo čudo, sve što padne s neba brzo ponire u podzemlje i izbjija ponovno na površinu mnogo niže kao Rječina, Čabranka ili Kupa.

⁴ Nekoliko se je mladih parova prije dvije godine odlučilo zabaviti uz roštilj. Pronašli su lijepo mjesto, kamenjem ogradili ložište i zapalili vatru. Višemjesečna suša je, međutim, učinila svoje. Istog se je trena vatrica proširila na okolnu travu i dohvatiла borovu šumu. Požar su više dana gasili mnogobrojni vatrogasci i dva kanadera. Rezultat roštiljanja bit će vidljiv još desetima godina.

ne utvrdiš da bez nje više ne možeš. Meni je posebno draga jer na toj je gori moj, tada osmomjesečni sin učinio prve planinarske korake. Doduše, u naprtnjači na mojim leđima, ali ipak.

Najveći broj ljudi na najviši vrh Učke, Vojak, dolazi automobilom, cestom sagrađenom za potrebe odašiljača. Ono malo ostalih koji krenu pješke, automobil ostave na prijevoju Poklon na otprilike devetstvo metara nadmorske visine.

Preko tog prijevoja prolazi stara cesta, još iz rimskih vremena, koja povezuje Liburniju⁵ i Istru. S prijevoja se za otprilike sat vremena ne previše strmog uspona stiže na vrh. I s ostalih strana na vrh vode mnoge druge markirane i nemarkirane staze, tako da Učka sa svojim grebenom u smjeru juga (Brgud, Kremenjak, Sisol i drugi vrhovi) sve do Plomina pruža mnogo-brojne mogućnosti stalnog istraživanja i pronalaženja nekih novih vidika. Jedna od takvih staza, djelomično nemarkirana, vodi od Poklona do livada i proplanaka Grdog brega, nazvanog tako jer primorskom težaku na njegovim strminama nije bilo lako pasti blago i kositi travu. Niste nikad čuli za Grdi breg? Ne brinite, ni devedeset i devet posto Riječana i Liburna ne zna gdje je to. Iznad njega istočna

stijena Učke, ispod Riječki zaljev i kvarnerski otoci.

Na Grdom bregu je koliba nad čijim ulazom znakovito piše: »Raj na zemje judi dobre voji«⁶. Pet minuta hoda od spomenute kolibe dolazi se na markiranu stazu što iz Lovrana preko prijevoja Prohod vodi na Sedlo i dalje na vrh.

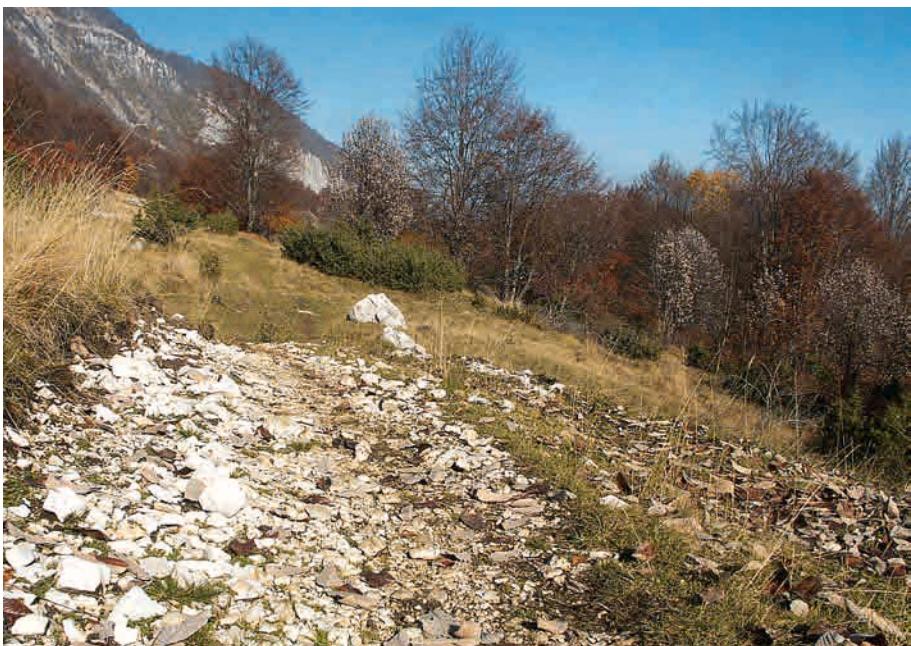
Leći u tom raju na travu i prepustiti se svojim mislima poseban je doživljaj. Dok sam tako jednoga toplog, sunčanog jesenjeg dana meditirao na Grdom bregu, začuh tup udarac, kao da je netko zalupio vratima automobila. Automobil na Grdom bregu? To sigurno ne može biti! U raju ne mogu biti automobili! Pa ipak, netko pali motor! Odjurih do kolibe. Nigdje nikoga. Kad tamо, kroz šumarak do kolibe vodi novoprobijena cesta. Ova razmjerno kratka

⁵ Liburni su ilirsko pleme koje je boravilo na području između rijeke Krke u Dalmaciji i Raše u Istri. Danas se Liburnijom naziva područje od Brseča do Preluka ispod obronaka Učke.

⁶ pisano čakavskim hrvatskim govorom koji je na najboljem putu da nestane. Televizija i ostali pisani i elektronički mediji, škola, migracije i selidbe zatiru ga iz dana u dan.

Nije bilo dovoljno što je cesta stigla do odašiljača na Učki, već je morala stići i još 200 metara dalje, do samoga vrha

Prekjučer livada, jučer puteljak, danas kolni put, sutra makadam, prekosutra asfalt...

Tišina i ljepota na Grdom bregu nisu više kao nekad

nova cesta je nažalost omogućila da se terenskim vozilom, a velikim dijelom i običnim automobilom, može kružno proći oko Vojaka na visini od osamsto do devetsto metara.

Nije to, nažalost, jedina opasnost što se nadvila na ovu planinu. Uvelike je uznapredovala gradnja radarskog sustava, čija će kupola svojim orijaškim dimenzijama biti vidljiva iz bilo kojeg dijela Riječkog zaljeva i Istre i dodatno unakaziti sam vrh. A i namjera izgradnje žičare iz Medveje na Vojak ponovno se opasno počela spominjati. Njezinu će izgradnju pratiti dodatno uništavanje šume, a prosjek ispod žičare bit će nova rana u tijelu planine vidljiva izdaleka. Ne vjerujem niti da navala turista može pozitivno utjecati na život pojedinih vrsta biljaka i životinja. Neke su od njih učkarski endemi. Hoće li »raj na zemje« ostati i dalje rajem i hoće li se naći »judi dobre voji« spremni da Učku ostave čistu i neokrnjenu onima koji dolaze za nama?

Ne mislim da su ove tri ili neke druge ceste najveća ekološka opasnost, što se nadvila nad Hrvatsku. No, boli lakoća kojom čovjek, radi trenutnih interesa, uništava ono još malo preostale prirode oko sebe. Boli i tišina koja to uništavanje prati.

Jedno dežurstvo u planinarskoj kući

Gordana Burica, Split

Vjerljivo se sva planinarska društva koja upravljaju nekom planinarskom kućom susreću s vječitim pitanjem kako osigurati da kuća bude otvorena svim namjerenicima, a istodobno postići da ne dežuraju uvijek isti članovi. Ovaj je prikaz napisan s namjerom da prikaže kako to izgleda i skrene pozornost na to koliko je velika potreba da se članovi planinarskih društava uključuju u dežurstva i tako doprinesu tom dijelu planinarskog rada. Kada vas netko pozove da jedan vikend posvetite dežurstvu u planinarskoj kući, odgovor na pitanje hoćete li se uključiti ili nećete, ovisi ponajprije o vama, no ako smijem doprinijeti zajedničkom cilju, predlažem: podite i dežurate. To može biti ne samo korisno, nego i ugodno.

Kada smo preuzele zadaću da jedan vikend budemo dežurne, kolegica i ja pošle smo prema

Kozjaku sa sukoišanske autobusne stanice u Splitu autobusom br. 82 koji vozi za Bogdanoviće. Prednost je ove linije u tome što se njome stiže izravno na prijevoj Malačku, a odатle do naše kuće »Česmina« treba pješaćiti samo 5 minuta.

Tijekom vožnje priključio nam se u Kaštelićima naš kolega Ante, s kojim smo taj dan izvrsno surađivali i lakše se snašle u svim pojedinostima. Budući da je on svake nedjelje u kući, upoznat je sa svime, on je pri ruci svima koji dežuraju prvi ili neki drugi put.

U kući su prethodne noći školarci »Mosorove« speleološke škole, koji su malo po malo izlazili iz spavaonice. Voditelj škole ih je upisao u knjigu noćenja, prikupio novac za noćenje i predao dežurnom.

Nakon upisa nas dežurnih u knjigu posjetitelja, izvjesili smo klupsku zastavu (što bi tre-

GORDANA BURICA

Planinarska kuća »Česmina« iznad prijevoja Malačke na Kozjaku

GORDANA BURICA

Prijatelji i gosti u planinarskoj blagovaonici

bao biti običaj u svim planinarskim kućama kao obavijest da je otvorena), naložili vatrnu u štednjaku, skuhali čaj i kavu. Kuća je bila uredna, a mi smo po starom dobrom običaju počele pripremati palačinke.

Ubrzo su bile gotove, ostavljene na toplo mjesto i spremne da ih po narudžbama ponudimo posjetiteljima (cijena im je 7 kuna, čaj je 3, pivo 8 kuna...)...

Tako je to uglavnom kod svih dežurnih planinara. To su, uz pranje posuđa, glavne obaveze. Neki snažniji, uglavnom muški, u kantama donesu vodu koja se nalazi uz kuću i drva iz našeg skladišta koje popularno zovemo Bunker. On je udaljen nekih stotinjak metara od kuće, a na putu prema njemu je i zahod, u koji također treba ulijevati vodu.

Nakon što su školarci otišli na vježbu u jamu Birnjaču, poznatu jamu na prijevoju Malački, kuća je na trenutak ostala prazna, a nakon toga počeli su pristizati gosti, prolaznici, planinari, izletnici... Za sve je to bio ugodan kutak, topao, čist, s okrjeponom. Vani je puhalo snažna bura, pa planinara nije bilo puno, a čla-

novi našeg društva su taj dan bili na Vlašiću.

Da su posjetitelji znali kako su na našem Jezeru (točki Poučne Splitove ekološke staze) procvale visibabe, otišli bi, unatoč vjetru, pogledati tu divotu. A divota je i vidik s prijevoja, u koji stanu cijeli Split s Marjanom, Solin, Kaštelom, Mosorom, Omiška Dinarnom, Biokovom i srednjodalmatinski otoci. Unedogled seže naše plavo more koje se je taj dan nemilice pjenilo. Kolegica se složila da na trenutak odem malo dalje od kuće, pa sam ih, za dušu i srce, fotografirala.

U ugodnom druženju i serviranju naše skromne ponude, dan je odmicao, vatra je grijala i brzo se približilo 17 sati. Kuća je do tada počišćena, posude oprano, vatra pograšena, akumulator isključen, plin zatvoren, smeće po-nešeno, zastava skinuta, kuća zaključana. Na dežurstvu smo za klub zaradile od hrane 140 i od noćenja 250 kuna, što je odmah na sljedećem sastanku položeno u klupsku blagajnu.

Najljepše od svega bio je osjećaj da smo učinile nešto korisno, a ugodno smo provele dan. Mogli biste i vi!

Sve je uredno složeno i čeka nove posjetitelje

Čovjek u visinama i visinska bolest

pripremio: **Dario Švajda, Požega**

Prema procjenama UIAA, godišnje se širom svijeta u visokom gorju nađe oko 37 milijuna posjetitelja. Dodajmo tome još i činjenicu da oko 420 milijuna ljudi živi u visokim planinama, od toga 25 milijuna iznad 3500 metara. To su visine na kojima se javljaju simptomi visinske bolesti, a budući da će mnogi naši planinari ljeto iskoristiti da se upute u visoke planine, prilika je da kažemo nekoliko riječi o nevoljama s visinskom bolesti.

Kod trekkinga, tj. planinarenja ispod 5500 metara), učestalost bilo kojeg oblika visinske bolesti je oko 0,1% (jedan od 1000 oboli), a smrtnost je 0,01 % (jedan na 10 000 planinara). Na ekspedicijama u visoke planine učestalost bolesti je 25%, a smrtnost 3%. Na visinama iznad osam tisuća metara smrtnost se penje čak do 25%.

Kako bi se smanjila učestalost obolijevanja u visokim planinama te smanjila smrtnost potrebno je dobro poznavati specifičnosti fiziologije na velikim visinama, preventivne mjere, način aklimatizacije, prepoznavanje simptoma bolesti i mjere liječenja.

Fizikalne osobine visina

S porastom nadmorske visine i ljudsko tijelo dolazi do svojih granica. Glavni razlog za to je pad parcijalnog tlaka kisika u zraku, jaka hladnoća, suh zrak i jako povećana izloženost tijela UV zračenju.

Poznato je da atmosferski tlak opada s visinom, pa tako pada i količina kisika i tlak kisika. Na visini od 5500 m parcijalni tlak kisika upola je manji nego na razini mora, a na 8500 m iznosi jedva trećinu. To znači da je na tim visinama

alpinistima na raspolaganju svega polovina, odnosno trećina kisika. Parcijalni tlak kisika pada i kako se približavamo polovima, jer je tu zbog zakrivljenosti Zemlje atmosferski omotač tanji. Praktično značenje ovog podatka jest: da se Everest kojim slučajem nalazi na mjestu McKinleya, zbog niskog parcijalnog tlaka kisika uspon na Everest ne bi bio moguć bez upotrebe kisika iz boce.

Parcijalni tlak kisika ovisan je o još nekoliko faktora: vremenskim prilikama i godišnjoj dobi. Što je vrijeme ljepše, to je i atmosferski tlak viši te je i parcijalni tlak kisika viši. Tlak je manji zimi nego ljeti. Dakle, parcijalni tlak kisika je presudna vrijednost koja određuje opskrbu tijela kisikom. Njegov iznos određuje koliko će kisika iz zraka ući u organizam.

S porastom visine temperatura zraka pada u prosjeku 6,5°C na 1000 metara, što dodatno povećava rizik od pothladivanja i nedostatka kisika.

Ultraljubičasto zračenje pojačava se u prosjeku za 4% na svakih 300 metara visine, što povećava opasnost od opeklina, nastanka raka kože i snježnog sljepila. Refleksija sunca od snježne i ledene površine u danima kada nema vjetra značajno povećava toplinu i može biti nezavisan uzrok iscrpljenosti izazvane toplinom, što je planinaru teško uočiti u ovako hladnom okruženju. Na Everestu i McKinleyu je temperatura u šatoru znala biti i +40 °C.

Dehidracija je također velika poteškoća na visinama (»hladna snježna pustinja«). Gubitak vode iz tijela je višestruko pojačan disanjem i znojenjem, a voda se može dobiti jedino topljnjem snijega i leda.

Na grebenu Lyskamma

TOMISLAV MARKOVIĆ

Fiziologija

U praksi vrijedi sljedeće pravilo: što je veći parcijalni tlak kisika, to je opskrba tijela kisikom bolja. Koliko tijelo iz zraka uzme kisiku, toliko se kisika veže za hemoglobin u crvenim krvnim tjelešcima i toliko se kisika krvotokom prenese do stanica. U svakoj tjelesnoj stanici kisik sudjeluje u produkciji energije koja je neophodna za funkciju svake stanice, tj. cijelog organizma.

Ako je količina kisika u zraku mala, stanica slabi i njezina se funkcija može slomiti, što može imati za posljedicu njezinu smrt, gubitak funkcije organa i, konačno, smrt cijelog организma.

Srednje visine (1500 – 2500 m)

Na toj visini smanjena količina kisika bitno ne utječe na tjelesne funkcije planinara i alpinista. Samo je kod kompleksnih moždanih funkcija moguć blaži poremećaj kada se naglo dode na tu visinu.

Drugacije je s osobama koje imaju neke kronične bolesti, osobito kod nagle promjene visine (uspon ţičarom ili automobilom), jer se tada i na toj visini mogu poremetiti tjelesne funkcije. Zbog toga je prije odlaska na takve izlete korisno posavjetovati se s liječnikom koji ima iskustva s planinskom medicinom.

Velike visine (2500 – 5300 m)

Za uspon na visinu iznad 2500 metara nužna je aklimatizacija da bi se izbjeglo tjelesna oštećenja i visinsku bolest. Ovo je granično područje, a važno je zbog toga što se na tim visinama parcijalni tlak kisika znatno smanjuje (gotovo pola vrijednosti od razine mora) i predstavlja opasnost za organizam. Na toj se visini mogu pojaviti svi oblici visinske bolesti. Iznad 2500 metara sposobnosti nam se smanjuju za 10% na svakih 1000 m visine.

Ekstremne visine (5300 – 8848 m)

Na ekstremnu visinu čovjek se ne može aklimatizirati i zato je najviše stalno naseljeno mjesto na Zemlji na visini od 5340 metara (Aconcagua, Čile). Dugotrajno zadržavanje iznad te visine može imati trajne posljedice po zdravlje i sve jače oštećivanje tjelesnih funkcija, do smrtnog ishoda, što je posljedica djelovanja niskog parcijalnog tlaka kisika na organizam.

Aklimatizacija

Aklimatizacija je fiziološki proces koji započinje boravkom u području s malo kisika, a ima za cilj prilagoditi organizam toj sredini. Razlikujemo prilagodbe disanja, prilagodbe krvotoka i prilagodbe krvnih stanica.

Tijelo nastoji nedostatak kisika u organizmu nadoknaditi porastom frekvencije disanja (ubrzanim disanjem). Na taj način tijelo dobije veću količinu kisika. Ova prilagodba nastupa odmah, ali nije prisutna kod svih ljudi jednakojako, različita je za različite ljudi.

Krvotok se prilagođuje ubrzanim radom srca pa tako raste količina krvi koju srce pumpa. Na taj se način poboljšava i povećava transport kisika do tjelesnih stanica i tkiva. Ova prilagodba na velikoj visini nastupa veoma brzo.

Prilagodba krvnih stanica sastoji se od porasta broja eritrocita (crvenih krvnih tjelešaca),

čime se poboljšava transport kisika do stanica. Broj eritrocita povećava se tek nakon 2–3 tjedna boravka na velikoj visini.

Vrijeme potrebno za aklimatizaciju individualno je i različito, a ovisi prije svega o brzini uspona, postignutoj visini, svedanju relativnoj visini, zdravlju penjača i treniranosti organizma. Kao uporište za duljinu trajanja aklimatizacije neka posluže ove brojke: za visinu od 4000 metara 3–6 dana, a za visinu od 5000 metara 1–2 tjedna.

Ako se nakon aklimatizacije za te visine penjemo, proces aklimatizacije počinje iz početka, dakle, penjanje na visine mora biti postupno. Aklimatizacija na visinama iznad 5300 metara nije moguća i zbog toga bazni logori ne smiju biti iznad te visine.

Prethodna aklimatizacija

Prethodni visinski trening, npr. u Alpama, nije jedinstveno prihvaćena strategija. Literatura i praktična iskustva su različita. Taktika »aklimatizirati se kod kuće, a onda brzo otići na planirani vrh« nije se pokazala svrshodnom. Preporučuje se vrijeme koje je potrebno za postizanje solidne aklimatizacije iskoristiti na samom mjestu uspona.

Postoji i mogućnost ubrzavanja aklimatizacije lijekovima, no trebalo bi se kloniti ove stra-

tegije jer njome možemo dobiti lažan osjećaj sigurnosti. Osim toga, lijekovi mogu izazvati nuspojave koje čovjeku na visini iznad 5300 m mogu praviti ozbiljne zdravstvene poteškoće. Neke su nuspojave lijekova slične simptomima visinske bolesti (trnici u prstima ruku i nogu, mučnina, pospanost, impotencija, promjena veličine zjenica i gorak okus u ustima).

Postupak aklimatizacije

Za vrijeme trajanja ekspedicije treba načiniti točan visinski profil, koji se temelji na geografskim osobinama i na individualnim sposobnostima visinske prilagodbe. Opća pravila za postizanje optimalne aklimatizacije jesu:

- ne penjati se prebrzo
- ne činiti prevelik tjelesni napor jer taj vodi u anaerobni metabolizam
- mjesto noćenja mora biti niže od najveće visine koja je toga dana postignuta
- voditi računa o dovoljnem uzimanju tekućine (rehidraciji)
- svjesno ubrzano disati (hiperventilirati)
- paziti na rane znakove visinske bolesti
- prehrana bogata ugljikohidratima
- izbjegavati alkohol.

Nakon postizanja aklimatizacije vrijedi pravilo: što je brže moguće uspon na vrh i silazak.

- Uputa za uspješnu visinsku prilagodbu:
- duboko disanje u mirovanju i opterećenju
  - održavanje srčane frekvencije (bila) u individualnim, normalnim granicama
  - razina treninga prema vlastitim sposobnostima izdržljivosti
  - povećati noćno mokrenje.

Nakon povratka u niža područja ostaju tipične promjene za visinu još kratko vrijeme.

Preduvjeti za uspone u visoka gorja

Danas još ne postoji metoda (test) za određivanje individualne sposobnosti podnošenja visine jer postoji mnogo individualnih faktora koji su za takvu sposobnost mjerodavni:

- nasljedne sposobnosti
- trenutno zdravstveno stanje
- sposobnost povećavanja brzine disanja kod nedostatka kisika
- sposobnost povećavanja tlaka u plućima kod nedostatka kisika
- psihičko stanje
- spremnost na uspjeh.

Poznato je jedino da spol i životna dob nimalo ne utječu na sposobnost podnošenja visine.

Općenito, svakom tko odlazi u visoka gorja možemo preporučiti stručno savjetovanje kod liječnika koji se bavi medicinom visokih gorja i može prepoznati rizične faktore te ih eventualno smanjiti.

Visinska bolest

Razlikujemo nekoliko oblika visinske bolesti: blagu visinsku bolest AMS (acute mountain sickness) i teške oblike: plućni edem HAPE (High altitude pulmonary edema) i edem mozga HACE (High altitude cerebral edema). Evo i simptoma tih oblika visinske bolesti!

Blaža visinska bolest (AMS)

- glavobolja koja često pulsira u zatiljku i bjelećnicama
- mučnina
- povraćanje
- gubitak apetita
- nesanica, učestala budjenja iz sna
- vrtoglavica i osjećaj pijanstva
- pauze disanja u snu

- osjećaj gušenja (što ne mora uvijek biti povezano s visinskom bolesti)
- osjećaj hladnoće u tijelu
- blijedo lice
- zaduha (dispnoa) u opterećenju
- nervoza
- odsutnost mokrenja (poremećaj bubrežne funkcije).

Simptomi visinske bolesti javljaju se čak i u Europi, u razmjerne niskim istočnim Alpama. Zabilježeno je da svake godine u Južnom Tiranu bude nekoliko slučajeva visinske bolesti u obliku plućnog edema.

Za terapiju se preporučuje:

- spavati na visini nižoj od najviše dosegнуте toga dana
- stalni nadzor bolesnog zbog mogućeg razvoja edema mozga i pluća
- ako simptomi ne prestanu u roku od 24 sata, obavezan silazak
- žurni silazak ako bolesnik ima ataksiju (nesiguran hod, teturanje), poremećaj svijesti ili plućni edem
- kod blažih oblika ostati na visini i čekati aklimatizaciju 12 sati do 4 dana
- postoje i lijekovi koji mogu ublažiti ili potpuno ukloniti simptome, ali o vrstama lijekova i načinu primjene valja potražiti savjet i uputu liječnika prije pohoda u visoka gorja
- sredstvo protiv povraćanja
- izbjegavati sedative i hipnotike.

Ako se simptomi pogoršavaju i ne prolaze nakon 24 sata, svakako valja sići 500-1000 m, bolesniku davati kisik iz boce i dodatne lijekove, pa i smjestiti ga u Gamow-vreću. To je posebno dizajnirana vreća u koju se smjesti osoba sa simptomima visinske bolesti. Vreća se hermetički zatvara, u nju se pumpa zrak i na taj način u njoj umjetno podiže tlak. Ovim postupkom, praktički, unutar vreće stvaraju uvjeti kao da smo bolesnika spustili za više stotina metara. Takav postupak reducira simptome visinske bolesti, ali nakon njega obavezan je silazak u dolinu.

Visinski plućni edem

Bolest nastupa zbog prekomjernog nakupljanja vode u plućnom tkivu. Poremećaj u pra-

vilu nastaje 6–48 sati nakon izlaganja velikoj visini, a prolazi nakon silaska, najčešće za dva dana.

Simptomi su:

- zaduha i ubrzano disanje u mirovanju
- kašalj, suh ili s ispljuvkom
- ubrzan puls u mirovanju
- slabost, iscrpljenost, iznemoglost
- temperatura do 38,6°C
- glavobolja
- plavi nokti i usnice
- disanje s vidljivim naporom
- ružičast ili sukrvav iskašljaj
- promjene ponašanja, mentalnih funkcija, teturanje, poremećaj svijesti do kome
- slabljenje bubrežne funkcije.

Terapija:

Bolest je vrlo opasna i zahtijeva više vrsta lijekova, kisik i Gamow-vreću. Zbog toga je nužna nazočnost liječnika. U europskim uvjetima potreban je helikopterski transport u dolinu, a u ostalim gorjima potrebno je prije odlaska razraditi strategiju rješavanja bolesti (liječnik ekspedicije, oslonac na organiziranu zdravstvenu službu u visokom gorju i dr.).

Visinski edem mozga

Kod ovog oblika visinske bolesti nakuplja se tekućina u mozgu, zbog čega možak otiće i postaje veći. Širenje mozga izaziva porast tlaka u lubanjskoj šupljini.

Simptomi:

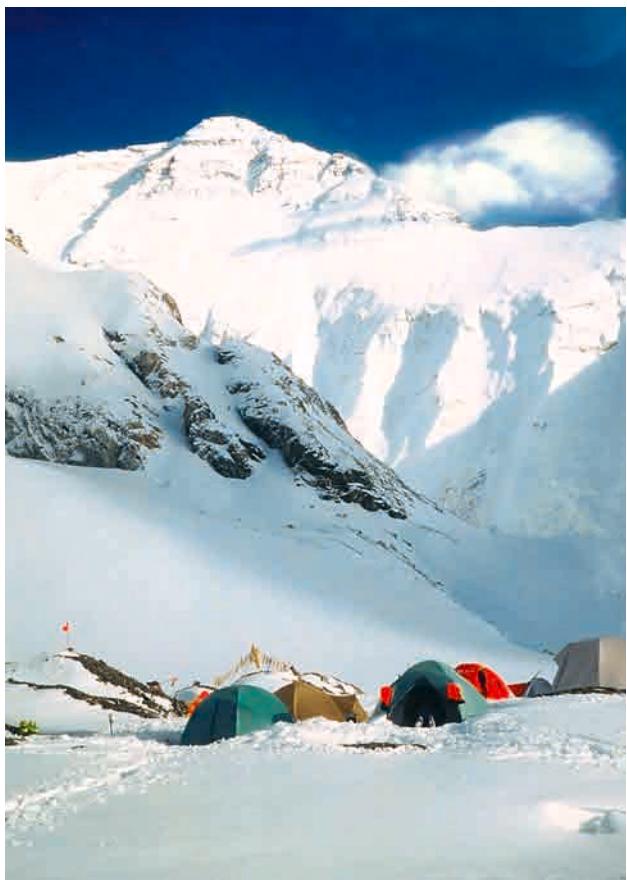
- ataktičan hod, poremećaj koordinacije
- poremećaj svijesti (od konfuzije i pospanosti do kome)
- teška fizička iscrpljenost i iznemoglost
- glavobolja
- mučnina i povraćanje
- ponekad halucinacije
- plavi nokti i usnice, bljedoća
- rjeđe grčevi u obliku padavice.

Terapija: vrijede ista pravila kao i za plućni edem.

Ostale bolesti i poremećaji vezani za visinu

Osim opisanih, boravak na velikoj visini može uzrokovati i različite druge bolesti, na primjer poremećaj sna, periodično disanje, visinski kašalj, otok na nogama i rukama, krva-

DUBRAVKO MARKOVIĆ

Logor pod Everestom

renje u očnoj pozadini, pothlađivanje, sunčano sljepilo, snježno sljepilo, nakupljanje plinova u crijevima itd.

Umjesto zaključka, zlatna pravila himalajske spasilačke službe:

- Svako može dobiti visinsku bolest, ali nitko ne smije od nje umrijeti.
- Saki poremećaj zdravlja u visini mora se smatrati visinskom bolesti sve dok se ne utvrdi drugačije.
- Kod pojave simptoma visinske bolesti zabranjuje se daljnji uspon.
- Ako se osjećate loše, odmah započnite silaziti.
- Bolesnika od visinske bolesti nikada ne ostavljati samoga.

Visinska bolest nije koban poremećaj, a nastaje gotovo beziznimno kao posljedica podcjenjivanja visine.

TRAUMATIČNO NA KLEKU

Od Bjelskog do planinarskog doma pod Klekom punih je sat pješačenja, za neke ljude čak i više od toga. A zamislite, na tom putu su samo 4 drvene klupe za odmor. Slovima, četiri. Premalo i opet premalo. Kako će jadan svijet podnijeti tolik napor bez odmora na klupi? Nešto se mora poduzeti. Hitno! Hoćemo još klupa. I ne samo to, hoćemo i rasvjetu. Kvalitetnu, električnu, dakako. Ne daj Bože da nas uhvati na putu do doma i natrag mračak ili možda čak i mrak, a mi bez svjetla. Mislim da tu strahotu može u svoj svojoj stvarnosti zamisliti samo netko tko je već prošao taj traumatični put. Ne smije se toliko riskirati kad je fizička i psihička sigurnost ljudi u pitanju.

A tek grozomorno strm izlazak na sam vrh, sačuvaj me Bože! Obične stube s užetom za pridržavanje. Gdje je bila pamet projektantima/graditeljima? Zar oni nisu svjesni kolika je to strmina? Evo i prijedloga, da ne mislite da samo kritiziram radi kritike. Želim biti konstruktivan! Mislim da je tu trebalo izgraditi prave stube, ravnih površina, s pravim čvrstim rukohvatom i to u tunelu od pleksiglasa tako da svijet može gledati okolo dok se penje ili silazi, a da ga vjetar ili, što je puno gore, vjetar i kiša ne maltretiraju kvareći mu užitak. A kakva dobra bi to tek bila zaštita od onih strahota zvanih kukci! Makar bi toliko trebalo napraviti za naše osvajatelje visina, dakako, ako se već ne mogu izgraditi pokretne stube za gore i dolje. Taj pleksiglas koji bi opasavao pokretne stube za gore i dolje je, kako znamo, proziran, što omogućuje njegovu malu zapazičljivost pa ne bi nagrdio ljudi okoliš. Baš bi se lijepo uklopio. Imajmo na umu, budućnost je pred nama. Ne posustajmo!

Ali zato kad dođete u dom bilo iz Bjelskog, bilo s vrha ili s dalekih Klečica, čeka vas tuš-kabina s toprom vodom. Uh, kako to opušta! Zasad je doduše samo jedna tuš-kabina pa je bolje na Klek ići u manjim skupinama da se dugo ne čeka na tuširanje toprom vodom. No, uvjeravam vas, bit će tu još tuš-kabina s toprom vodom, samo treba malo strpljenja, svijete moj. Ne navaljujte tako naglo. Strpljenja! Puno je tu posla. Najprije su morali biti postavljeni suvremeni aluminijski, a to znači i kvalitetni prozori, ta nije dom frižider ili vila propuh. Ma kako biste se samo osjećali u tuš-kabini s toprom vodom da su prozori nekvalitetni, i k tomu još oni drveni. A svijet tehnološki napreduje. Ne smijemo zaostajati! Vrijedi užitak tuširanja u toploj vodi, u tuš-kabini, puno više od toga.

A kad čovjek izade iz tuš-kabine s toprom vodom, onako, potpuno opušten, baš bi sjeo i popio jednu dobru kavicu. Tek toliko da ne zapadne u san od

svekolike opuštenosti. Ne tursku! Turska nije dovoljno jaka, a pod zubima uvijek osjećaš sitna zrnca mljevene kave. Grozno! Sav se naježim. Hoću onu pravu, jaku, čistu, kratku, onu iz aparata za kavu. Izvolite, kaže domar. Zar ja to sanjam? Ne, ne sanjam. Moji su snovi stvarnost. Svaka čast domu pod Klekom. Ispunjava moje misli i moje snove.

Doduše, imam još samo jednu želju, sanak čak. Kada sam dolazio na dom pod Klekom, nije mi se svidio sam put do doma. Priroda je divna, ali sam put... Moraš u dom i za dom sve nositi na leđima, a put traumatičan. Možda bi tu trebalo razmisliti o malo širem putu i ne tako pretjerano neravnom kao što je sada. Možda jedna mala cesta da se autom može čovjek dovesti do doma. Za početak bi to mogla biti makadam-ska, a s vremenom, kad se skupi nešto novca, i asfaltna.

Eh, a kako bi dom tek tada izgledao! Prema svemu ovome što sam do sada vidi, nisam u strahu da mi se i ta želja neće ispuniti. Bit će to navlas isto kao i s planinarskim domom »Putalj« na Kozjaku koji je uspijao dobiti isti komfor kao i dom pod Klekom, ali je u maloj prednosti pred njim jer je dobio svoju cestu i sad zaslужeno može ući u knjigu »50 najljepših planinarskih izleta automobilom« ili kako se već ono točno zove ta knjiga.

Nešto me kopka: izgradimo li cesticu do doma pod Klekom, čemu će onda služiti drvene klupe za odmor? Neka ostanu, možda će neki rijetki posjetitelj htjeti planinariti do doma tim traumatičnim putom. Trebat će mu klupe da smanji stres. Sa svakom klujom sve manje stresa. Treba svakom pustiti da živi. Ne treba ljudi ograničavati ili misliti samo na sebe. Treba željeti usrećiti ljudе. Sve će nam se to jednom vratiti.

Na kraju se samo pitam kako je uopće bilo moguće da je Klek postao kolijevka hrvatskog planinarstva, a ne samo da nije bilo komfora, nego ni doma tada nije bilo? Neshvatljivo! Kakvi su to tada bili ljudi?

Hrvoje Zrnić

ALAN ČAPLAR

ISTO, ALI DRUGAČIJE

(ZAŠTO SAM NAPISAO ONO ŠTO STE PROČITALI NA PRETHODNOJ STRANICI)

Veselim se svakom broju Hrvatskog planinara, pa s radošću uzeх u ruke i broj 5, iz svibnja 2006. S jednako паžnjom počeh čitati članke redom. Kada sam s čitanjem došao na sam kraj i pročitao članke »Klečki planinari samaraši« i »Putalj iz snova«, koji slijede jedan za drugim, odmah sam uočio potpunu sličnost, tj. jednakosadržajnost.

Više je članaka takvog sadržaja objavljeno tijekom zadnjih godina. Ova su dva članka bila samo ona kap koja je prelila već punu čašu mojih poticaja da izgovorim koju o uređenju domova u visinskim predjelima. I u planinarskom društvu čiji sam član, a i u svim ostalim društвima koja skrbe o planinarskim kućama ne manjka takvih poticaja.

Ne želim opravdavati način na koji sam to iznio, jer je dovođenje stvari do apsurda samo jedan od mogućih načina iskazivanja mišljenja. Mogao sam to učiniti ovako kako to namjeravam učiniti u ovom tekstu, ali nisam. Moja je želja bila postići što žešću reakciju i time privući što veći broj čitatelja da raspravimo o uređenju domova u visinskim predjelima. Priznali mi ili ne, čini se da broj zainteresiranih za ovu temu raste. Veseli me da ima još ljudi koji žele razmišljati, razgovarati i bistriti svoja stajališta. Čak i mijenjati ih pred naletom argumenata.

Kada je riječ o uređenju domova u visinskim predjelima, želio bih istaknuti jednu od smjernica ljudi koji žele zaštititi prirodu, u suglasnosti s Međunarodnim planinarskim savezom (UIAA), koja glasi: **smanjivanjem komfora u kućama visinskog područja odvraćati posjetitelje od dužeg boravka.** (*Ekologija i planinarstvo* u Ž. Poljak: *Hrvatske planine*, Golden marketing, Zagreb, 2001. str. 23.). Ova preporuka sažima sve što je moguće sažeti o uređenju domova u visinskim predjelima. Ona je plod rasprava mnogih ljudi iz cijelog svijeta, pa i iz Hrvatske – ne samo planinara već i stručnjaka o zaštiti okoliša, biologa, geologa, ekologista i drugih. Plod je to ne samo višegodišnjih rasprava, nego je to plod dugotrajnog iskustva ljudi. Na postojeće iskustvo mi možemo utjecati osuvremenjivanjem tog iskustva dodajući svoje i povećavajući time sigurnost ljudi u visinskim predjelima i istovremeno smanjujući njihov negativan utjecaj na okoliš. Jedan je od načina da to provedemo upravo smanjenje komfora u kućama visinskog područja, što za izravnу i neizravnу posljedicu ima smanjenje onečišćenja okoliša. Nadam se samo da zaštita okoliša, i to ona održiva, nije stvar o kojoj bi se bilo tko od nas

sporio jer bi svaka rasprava ostala bez (ove) temeljne postavke i ne bi imala smisla.

Ne želim omalovažiti dragovoljan rad u planinarskim društvima. Omalovažio bih tako najprije samoga sebe, jer sam i osobno dragovoljno odradio tisuće sati. I danas dragovoljno radim. Mene zadivljuje koliko ljudi (izuzimajući sebe) daje sebe kroz toliko velik dragovoljan rad. Mene ne muči ni dobra namjera onih koji rade. Mene tendencija muči. A tendencija s domovima, što znači i s »civilizacijom« (komforom), vodi domove i »civilizaciju« (komfor), pomalo, ali sigurno, na sve više i više nadmorske visine. »Civilizacija« osvaja netaknuta planinska prostranstva. Do koje visine? Do kraja? Što će nam ostati netaknuto, izvorno, da bi nam odvratilo misli od svakodnevice, ushitilo duh i ispunilo dušu? To me muči.

Planinarenju je prvi cilj druženje u planini. Znači, planine su primarno mjesto druženja, a ne domovi. Domovi ne bi trebali biti kolektivne vikendice za druženje, čime automatski pristajemo na komfor koji omogućuje dug boravak u visinskim predjelima. Manjim komforom u domovima pružamo veću mogućnost planinarama da posjeti visinske predjele čije mjesto u domu (npr. Putalj na Kozjaku) sada koriste »planinari« kao vikendicu za ljetovanje. Posljedica komfora u domovima je da u planine dolaze sve više ljudi koji komfor više vole od planina, pa je na taj način loš utjecaj na okoliš puno veći.

Druženje vikendaškog tipa može se ostvariti i u naseljima, bilo da su to vikendaška naselja, bilo da su to gradovi, sela i slično. Usmjeravati vikendaše koji traže komfor na takva odredišta imalo bi isti učinak, uz manju štetu. Čemu za to opterećivati izvorno očuvane visinske predjele? I ne samo njih.

Da zaključim, domovi bi trebali imati najmanji mogući komfor, koji bi bio određen minimumom sigurnosti za posjetitelje visinskih predjela. Tada bi u planine dolazili ljudi koji vole planine više od komfora.

Hrvoje Zrnčić

KAKO SE ZOVE NAŠ NAJVIŠI VRH!? (2)

OD PAMTIVJEKA – SINJAL

Kad smo u »Hrvatskom planinaru« br. 5/2006. mi članovi HPD »Sinjal 1831« iz Kijevo, pročitali naslov i tekst koji dovodi u pitanje naziv najvišeg vrha u Hrvatskoj, bili smo iznenadeni, zatečeni, pa i rezignirani. Vjerujem da su to isto osjećali i ostali poznavatelji pravog stanja stvari i činjenica.

Molim stoga uredništvo da objavi ovo pismo koje pišem u ime HPD »Sinjal 1831« iz Kijevo, njegovih članova, žitelja Podinarja, kao i mnogobrojnih planinara iz cijele Hrvatske koji su mi se javljali povodom spomenutog članka. Ovdje neću govoriti u kategorijama pretpostavki, promišljanja, dvojbi i upitnika već ču iznijeti gole činjenice koje su već dugo vremena općepoznate.

Najviši vrh hrvatske planine Dinare, kao i ona u najvećem dijelu, teritorijalno se nalazi na području koje pripada mjestu i općini Kijevo. Taj vrh žitelji Kijevo i Podinarja od pamtivjeka nazivaju Sinjalom, a ne od uspostave samostalne Hrvatske, kako stoji u tekstu. Sam vrh dobio je ime Sinjal neovisno i prije postavljanja geodetskog stupa na vrhu. Naime, u davna vremena žitelji Podinarja koji su ljeti obitavali na Dinari čuvajući stada ovaca na ispaši, komunicirali su s ovog vrha sa članovima svojih obitelji u podnožju planine putem već dogovorenih signala (najčešće odsjajem sunca u ogledalu). Zbog toga je to mjesto – vrh dobio svoj praktični i autohton naziv Sinjal. Tako i ostali vrhovi na Dinari imaju svoje autohtone nazive (Ošljak, Zelena strana, Jančića glavica, Kobilovača). Prema tome, nikako ne stoji navod da naziv Dinara za najviši vrh planine Dinare koristi većina ljudi koji žive u podnožju planine, naprotiv. Dovoditi sad u pitanje ovaj dugovječni i autohton naziv našeg najvišeg vrha čini nam se problematičnim, nerazumljivim, a ponajmanje argumentiranim i opravdanim.

Argument da se u dosadašnjim zemljovidima taj naziv nije koristio je slabašan (i žalostan) iz razloga što se mi Hrvati, nažlost, prema našim tradicijama i vrijednostima često odnosimo ništavno i neodgovorno. Tome u prilog govori i činjenica da je malo tko od Hrvata prije osamostaljivanja Hrvatske i znao koji je najviši vrh u Hrvatskoj. Nažlost, daleko više smo znali o Triglavu, Šar-planini, Kopaoniku ili Vlašiću nego o svojoj najvišoj planini Dinari.

Nismo se mi nikamo zaletjeli što se tiče naziva najvišeg vrha Hrvatske na planini Dinari i nije ime za taj vrh Sinjal od jučer, nego je on u upotrebi već desetljećima, ako hoćete i stoljećima. To što mnogi za činjenicu nisu znali ili nisu htjeli znati, ne daje im pravo da bi negirali ono što već dugo postoji i ima svoju tradiciju i vrijednost.

Činjenica je da i vrhovi ostalih hrvatskih planina, na primjer Velebita, Biokova, Mosora, imaju svoja imena. Kad se kaže Vaganjski vrh ili Sveti Jure, onda se zna koji je to vrh i na kojoj planini se nalazi. Isto tako, najviši vrh Hrvatske koji se nalazi na planini Dinari, ima svoje osobno i pravo autohtono ime. Ime mu je Sinjal i tu ne treba i ne smije biti nikakve dvojbe, a još manje to treba dovoditi u pitanje.

Upotreba složenice »najviši vrh Dinare«, kako se predlaže, je k tome još nepraktičan i nedorečen i može izazvati dvojbe iz razloga što Sinjal nije najviši vrh planine Dinare uopće, već je on najviši vrh hrvatskog dijela planine Dinare.

Molim, stoga, sve one kojima je zaista istinski stalo do naših posebnosti, tradicija i vrijednosti, da ne podliježu općenitostima, nedorečenostima i negaciji već postojećeg, pa ako hoćete iz prostota praktičnih razloga. Na primjer, ako kažete da idete na Dinaru,

to ne znači da ćete ići i na sam vrh (Dinaru), ali ako kažete da idete na Sinjal onda to znači da idete na najviši vrh Republike Hrvatske. Taj vrh se tako zove od kada je pamćenja žitelja Podinarja i tako treba ostati.

Ako nešto treba mijenjati, onda je to svakako naš odnos prema našoj najvišoj planini i njezinom vrhu, na način da im damo vrijednost i značenje kao što je to uobičajeno kod drugih samosvesnih naroda glede njihova odnosa prema svojim najvišim planinama i vrhovima.

Nikola Gojević, HPD »Sinjal 1831«, Kijevo

DINARA, ALI I SINJAL

Članci o planini Dinari u svibanjskom broju »Hrvatskog planinara« i tamo otvoreno pitanje o nazivu njezina vrha izazvali su veliko zanimanje među planinarama. Na pitanje kako se zove najviši vrh Hrvatske reagirao je pismom uredništvu predsjednik kijeckog planinarskog društva koje domaći naziv i višinu vrha ima u svojem imenu (Sinjal 1831), tvrdeći da autohton naziv Sinjal ne treba dovoditi u pitanje.

Budući da to reagiranje može djelovati prilično uvjerljivo, treba otvoreno reći nešto u prilog onome što je utemeljeno i točno, ali i skrenuti pozornost na ono što je pogrešno. Prije svega, treba razjasniti da se u tom reagiranju potvrđuje i sve temelji na tome da **ljudi koji žive u kijevskom kraju** vrh planine Dinare nazivaju Sinjal. Tu činjenicu zapravo nitko ni ne dovodi u pitanje kao ni činjenicu da taj lokalizam stanovnici Kijeva i Podinarja koriste već dugi niz godina. Zato je u osnovi pogrešan prigovor na tekst iz 5. broja »Hrvatskog planinara«, jer nigdje nije rečeno ni napisano da su žitelji Podinarja naziv Sinjal »smislili« tek poslije uspostave samostalnosti, niti im bilo tko pokušava na problematičan i nerazumljiv način onemogućiti da koriste ime koje za njih ima tradiciju i vrijednost.

U svibanjskom broju »Hrvatskog planinara« bila je riječ o tome da su **planinari** kijevski lokalizam Sinjal počeli koristiti tek odnedavno i da ga prije uglavnom nisu ni poznavali ni koristili. Prvi put je u planinarskoj literaturi riječ Sinjal kao ime vrha objavljena u prvom izdanju dnevnika Hrvatske planinarske obilaznice 2000. godine. Za ulazak naziva Sinjal u planinarsku literaturu posljednjih godina dobrim dijelom sam i osobno zaslužan/kriv, jer sam bio urednik gotovo svim planinarskim publikacijama u kojima je upisan taj kijevski i podinarski lokalizam.

Svakako su planinari najmanje nadležni za nadjevanje imena gorskim vrhovima, a još manje za mijenjanje već ustaljenih i prihvaćenih imena. Ipak, planinari si ponekad uzimaju pravo da čine upravo to – prijetimo se samo Stankova vrha na Bilogori (pravo ime mu je Rijeka, a prema nekim izvorima Rajčevica). Štoviše, potpuno je opravданo i logično da bi pri usvajanju imena i unošenju imena u zemljovide ponajprije trebalo pitati i zabilježiti nazive kojima se koristiti autohtono stanovništvo, jer od njih nitko nije pozvaniji da kazuje kako se neki vrh zove. U slučaju Dinare to je, izgleda, prošušteno negdje u davnoj prošlosti i na sve zemljovide je ušao naziv Dinara.

Medutim, danas, kada je naziv Dinara općeprihvaćen treba istaknuti da griješi onaj tko bi tvrdio da to nije valjano ime najvišeg vrha i da ga treba istisnuti ili mijenjati nekim drugim, kao što bi pogriješio i onaj tko bi tvrdio da žitelji Kijeva trebaju zaboraviti lokalizam kojim se koriste »od pamтивиєка«. Još bi gore bilo lokalizam kojim se koriste žitelji kijevskog kraja nametnuti kao jedini, »službeni« i »pravi« naziv vrha i tako pokušati eliminirati naziv koji je prihvaćen i općepoznat već desetljećima te upisan posvuda u zemljovidima i popisu osnovnih podataka o Hrvatskoj. A baš to smo mi planinari počeli činiti, više ili manje svjesno, zamjenjujući valjani naziv Dinara gdje god možemo i kad god možemo Sinjalom. Zaboravili smo

pritom da se niti na jednoj zemljopisnoj karti, planinarskoj, neplaninarskoj, cestovnoj, reljefnoj, shematskoj, niti kakvo drugo nigrdje ne može naći upisana riječ Sinjal na mjestu najvišeg vrha i da je vrh svuda označen kao Dinara (1831 m). U literaturi bi najprikladnije i najprimjerenije bilo uvijek kada je za to pri lika spomenuti da vrh Dinara dio ljudi iz podnožja planine naziva Sinjal, upravo onako kako to navode dr. Željko Poljak u vodiču »Hrvatske planine« ili Zlatko Smerke u fotomonografiji istog imena.

Da zaključim! Držim da bi planinari trebali dalje za najviši vrh Hrvatske koristiti naziv Dinara, istodobno isticati i uvažavati da u Podinarju postoji lokalizam Sinjal, ali da Dinaru, uza sve simpatije, ne treba pošto-poto zamjenjivati Sinjalom. Na taj ćemo način najbolje kao planinari podržati i poduprijeti žitelje kijevskog kraja da svoje tradicije, posebnosti i vrijednosti čuvaju, a njihov lokalizam prihvati kao vrijedno obogaćenje i zanimljivost vezanu uz naš najviši vrh.

Alan Čaplar

GDJE JE GREŠKA?

Na geodetskom stupu kojim je označena najviša točka Lijepe Naše nalazi se natpis koji su postavili upravo vrijedni članovi HPD-a »Sinjal 1831« iz Kijeva. Na njemu velikim slovima piše: »DINARA 1831 m, najviši vrh Republike Hrvatske«. Pri dnu, sitnijim slovima, upisana je i riječ Sinjal te ime i sjedište planinarskog društva koje je postavilo ploču. Je li moguće da su upravo »sinjalovci« postavili na najvišem vrhu Hrvatske ploču na kojoj se ističe naziv Dinara?

NOVA PLANINARSKA KUĆA NA BREZOVICI KOD KRAPINE

PD »Brezovica« iz Petrovskog kod Krapine otvorilo je na svečani način 23. travnja planinarsku kuću na južnom izdanku planine Brezovice, na visini od 255 metara. Nazvana je »Ačkova hiža« po nadimku pokojnoga društvenog tajnika Mirka Križnika, zasluznog za njezinu izgradnju, koji je i preminuo radeći na kući.

To je prostrana zidana prizemnica s visokim potkovljem, koja u prizemlju ima blagovaonicu za pedesetak osoba, kuhinju i sanitarni čvor, a u potkovlju 4 spavaće sobe i skupno ležište. Pred kućom je terasa s vidikom do Medvednice i Samoborskog gorja. Otvorena je vikendom od travnja do listopada (u ostale dane po dogovoru) i opskrbljena pićima. Do kuće vodi

markacija od željezničke stanice Žutnica (3 km od Krapine) kojom ima 45 minuta uspona ili od željezničke stanice Đurmanec 3 km cestom.

Od kuće se laganom šetnjom za 40 minuta stiže na vrh Brezovice. Uspon vodi s parkirališta kod kuće proplankom s oranicama i ispod dalekovoda do asfaltirane ceste iz Đurmanca. Markacije na borovima uz proširenje ceste upućuju na makadamsku cestu koja vodi do repetitora na vrhu (581 m).

Od kuće je moguć silaz do Krapine po »Kajbum-ščakovom putu« (1 sat i 45 min) ili nastaviti markacijom ZPP-a preko Krapinskih Toplica do Zaboka (28 km).

prof. dr. Željko Poljak

Prepoznatljivi oblik brda Brezovice u nastavku Strahinjšćice

ALAN ČAPLAR

Bivak sarajevskog HPD-a »Bjelašnica 1923«

SARAJEVSKO HPD »BJELAŠNICA 1923« UREDILO BIVAK NA BJELAŠNICI

U Sarajevu dva društva nose naziv planine Bjelašnice, jedno koje je osnovano poslije Drugog svjetskog rata, a i danas postoji, a drugo je HPD »Bjelašnica 1923« koje je osnovano poslije raspada Jugoslavije, a zapravo je nastavilo tradiciju HPD-ove podružnice »Bjelašnica« osnovane 1923. i ukinute 1945. Tada su joj oduzete i planinarske kuće, među ostalima na Bukoviku iznad Sarajeva i na Vilincu u Čvrsnici. Obnovljena »Bjelašnica« nedavno je uredila bivak na Bjelašnici u području Kotlova (1750 m), sat i pol ispod najvišega vrha. To je zapravo kontejner koji su društvu poklonile mirovne jedinice Europske Zajednice, a društvo ga je opremilo s 4 skupna ležaja i kuhinjom. Zanimljiva je pojedinost da kontejner vrijedi oko 4000 konvertibilnih maraka, a za dopremu je EZ potrošila deset puta više. Naime, dopremila ga je helikopterom koji je prilikom spuštanja oštećen i onesposobljen, pa su toliko koštali letovi helikoptera koji su dopremali rezervne dijelove i mehaničare radi popravka.

prof. dr. Željko Poljak

Nova planinarska kuća na Brezovici kraj Krapine

ŽELJKO POLJAK

DRAGO TROŠELJ IZ PLANINARSKOG DRUŠTVA »KRNDIJA« NAŠICE

Jedno od najpoznatijih i najpoštovanijih planinarskih imena u Slavoniji je ime Drage Trošelja. U znak osobitog štovanja mnogi će tom diplomiranom pravniku iz Našica podariti i naziv »diplomiranog planinara«. Dugogodišnji predsjednik PD »Krndija« u Našicama, predsjednik Slavonskog planinarskog saveza i dopredsjednik Hrvatskog planinarskog saveza, vodič, alpinist, ekolog, planinarski publicist, kulturni animator, organizator...

Rođen 19. lipnja 1939. godine u Tribnju-Krušćici kod Starigrada u obitelji Marije-Božice i Roke, imao je izuzetno teško djetinjstvo. Ostavši bez oca, brata Velimira i sestrične Kate u vihoru Drugog svjetskog rata, odlazi u Našice, gdje pohađa osnovnu školu i gimnaziju, a zatim dolazi na studij u Zagreb (Pravni fakultet). Radni život započeo je kao pravnik na Općinskom sudu i Skupštini općine u Našicama. U nadolazećim vremenima Hrvatskog proljeća, 1969. godine biran je za saborskog zastupnika, a 1971. i potpredsjednika Skupštine općine Našice. Gušenje Hrvatskog proljeća za Dragu Trošelja bio je nastavak ratne i poratne drame njegove obitelji i njega samog. Proganjан kao nacionalist, procesuiran na Okružnom sudu u Osijeku, maknut sa svih dužnosti i funkcija, ostaje i bez posla kao politički nepodobna osoba. Tek 1973. godine dobrotom prijatelja dobiva posao u DIK-u Đurđenovac. Uspostavom suverene hrvatske države uključio se u Domovinski rat.

Ivan - Drago Trošelj započeo se baviti planinarsvom davne 1965. godine. Ispenjao je Drago vrhove gotovo svih hrvatskih planina, što sam, što s planinarama Našica, Osijeka, Požege... Suradivao je i sa zagrebačkim, dalmatinskim, zagorskim, ličkim planinarama, s mnogim pojedincima i društvima. Bila je to suradnja na programskim osnovama (planinarski putovi, planinarski objekti, sletovi, pohodi, aktivnost sekcija itd.). I ne samo programski, već i radni sadržaji bili su njegova preokupacija. Društvene prostorije u Našicama, Planinarsko sklonište u Šugarskoj dulibi, rad na obnovi domova Risnjak, Lapjak, Jankovac, zatim brojne sanacije i uređenja planinskih gradina, izvora, markiranje planinarskih putova i obilaznica. Ono što resi ovog velikog planinarskog neimara jesu organiziranje stotina i stotina društvenih izleta u domovini i u Evropi (Slovačka, Poljska, Italija, Sicilija, Francuska,

Korzika, Norveška, Austrija, Mađarska, Grčka, Rumunjska, Bugarska, Albanija, pa čak i južnoameričke Ande).

Uz izlete, radne akcije, markiranje planinarskih putova, Drago je predavač i publicist. Njegovi putopisni tekstovi tiskani su u raznim godišnjima Hrvatskog planinara. S bogatom zbirkom dijapositiva, na svojim je predavanjima uspješan propagator planinarske ideje. Za svoj plodan planinarski rad dobio je brojna priznanja i zahvalnice. Prijatelji su mu s pravom dodijeli titulu »diplomiranog planinara«, jer to on doista i jest.

Drago Trošelj danas je umirovljenik, ali i zaljubljenik u pisani riječ, planinarski organizator i propagator, a osobito plodan planinarski publicist. Sa suprugom Helenom, također poznatom učiteljicom i planinarkom, živi u Našicama, agilno promičući planinarstvo kojem je posvetio gotovo čitav životni vijek.

dr. Antun Lovrić

ZBOR SPAŠAVATELJA U BEGOVOM RAZDOLJU

Za vikend 24. i 25. lipnja u Begovom Razdolju organiziran je Zbor gorskih spašavatelja, najviši stručni skup na kojem članovi Hrvatske gorske službe spašavanja raspravljaju o svim stručnim i tehničkim pitanjima koje su važne za djelatnost spašavanja ljudskih života. Na Zboru je sudjelovalo pedesetak sudio-nika iz gotovo svih stanica HGSS, a održan je u sklopu proslave 35. obljetnice uspješnog rada HGSS Stanice Delnice. Zborovi spašavatelja HGSS, sve više postaju mjesto gdje se u Hrvatskoj bez ikakvih vremen-skih zaostataka prate svi noviteti i svjetska dostignuća spasilačke struke, opreme i novih tehnologija.

Nakon svečanog otvorenja Zbora, pročelnik Komisije za sigurnost na uredenim skijalištima Branko Šeparović obradio je temu »Analiza osiguranja FIS utrke 'Snježna kraljica' na Sljemenu«. Osiguranje je provedeno besprijekorno, što je rezultiralo četvorostruku manjim brojem intervencija nego prethodne godine. Velika pomoć u pripremi i preventivi bile su motorne saonice kao relativno nov dio opreme HGSS-a. Raspravljaljalo se i o prijedlogu spasilačke službe »Ski patrol« iz Kanade, koja je zaitreresirana za suradnju s HGSS-om. Damir Lacković prezentirao je rad Komisije za speleo-spašavanje i međunarodnu suradnju s najkvalitetnijim speleo-službama. Hrvatska ima nekoliko jama dubljih od tisuću metara, te čitav niz jama dubljih od 500 metara, koji postaju atraktivni

cilj svjetskim speleolozima i u kojima su moguće i nesreće. Zato svake godine Komisija svake godine sačini planove spašavanja te opremi nekoliko dubokih speleoloških objekata, tako da unatoč velikim izazovima možemo reći da će i hrvatsko podzemlje biti vrlo kvalitetno pokriveno i sigurno.

Zlatko Balaš prezentirao je novitete iz područja traganja za nestalim osobama, poglavito opremu, mobilne repetitore za radio-vezu, te iskustva s termo kamerama. Posebno je predstavljen plan Komisije za potrage i lavine o nabavci komunikacijskog vozila iz kojeg se upravlja sa potragama, a koje je opremljeno svom potrebnom elektroničkom opremom i softverima. Vozilo bi bilo mobilni stožer za upravljanje potragama za cijelu Hrvatsku, i takva vozila već koriste naše kolege u svijetu.

Predstavljena su i nova iskustva obuke prve pomoći za pripadnike HGSS-a po stanicama, kao pret-hodne obuke, te prijedlog dr. Darija Švajde o novom načinu provjere stečenih znanja iz tog područja svake tri godine. Dr. Hrvoje Dujmić (pročelnik Komisije za informiranje i analitiku) govorio je o povećanju broja nesreća u posljednjih desetak godina. Premda se Služba zasad dobro uspujeva nositi s ovim problemom, trendovi su takvi da ćemo morati potražiti rješenja u povećanju broja članova, djelomičnoj profesionalizaciji i korištenju novih resursa. Uvođenje naj-

suvremenijih tehnologija i novi pristupi, poglavito potragama su posebno važni jer potražne akcije u pravilu angažiraju najviše potencijala HGSS-a, najduže vremena i na najširem prostoru. Pročelnik HGSS-a Vinko Prizmić obradio je temu Zakon o Hrvatskoj gorskoj službi spašavanja, tijek njegovog donošenja i posljedice koje iz nje-ga proizlaze. Zakonom se institucionalizira potpora sustava zaštite i spašavanja HGSS-u, pa će umno-gome biti olakšano provođenje njezine djelatnosti. Nažalost, Zakon dobrim dijelom ograničava autonomiju djelovanja GSS-a, što će se negativno odraziti na učinkovitost provođenja zadaća. Spašavanje i sprječavanje nesreća u planinama i na nepristupačnim teren-

Dio zbora spašavatelja i proslave 35. obljetnice delničke stanice HGSS-a

nima, jedna je od najtežih i najodgovornijih u području javnih potreba, i do sada ju je Služba uspješno provodila isključivo zahvaljujući etici, vrlo jasnim i brižno održavanim principima GSS-a, prema kojoj je sve podređeno interesima unesrećenih i onih koji trebaju našu pomoć. Zato i ovaj Zakon tako treba promatrati,

jer on ne služi GSS-u nego je preduvjet da GSS još sigurnije i učinkovitije služi onima zbog kojih već 56 godina postoji.

Nakon uspješno odradenog stručnog dijela, nastavljeno je druženje gorskih spašavatelja u sklopu proslave naših delničkih kolega.

Vinko Prizmić, pročelnik HGSS

PLANINARSKI TISAK

GRUPA AUTORA: »NOĆ NAD SOVSKIM JEZEROM«

Slavonski planinari njeguju lijep običaj da se prve nedjelje u mjesecu lipnju okupe na Sovskom jezeru na Dilju. To nije ubočajen izlet u prirodu, već druženje planinara koji vole i pišu poeziju. Dakako, pristup je dopušten svim ljubiteljima prirode, ma otkud stigli.

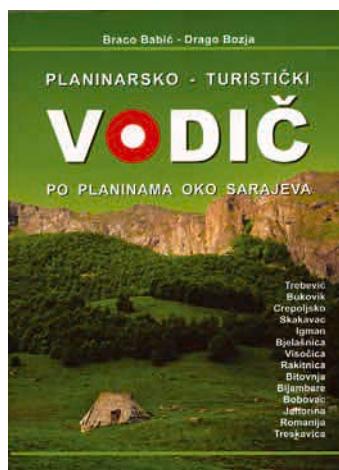
Inicijatori i organizatori »Sustera planinara pjesnika«, kako se manifestacija službeno zove, članovi su HPD »Dilj gora« iz Slavonskog Broda. Do sada je održano dvanaest Susreta. Od 2000. godine običaj je da domaćini, uoči Susreta, objavljaju zbirku pjesama autora koji su nastupili na Susretima godinu dana ranije. Tako je do sada objavljeno sedam zbirki pjesama.

Autori su predstavljeni jednom pjesmom, uz kratku biografiju. »Duša« projekta, urednik, ilustrator zbirke i autor je Josip Činkl. Recenziju i lekturu potpisuju Ruža Vištica i Sandra Tukoja, a naslovnicu je ilustrirao Josip Nikolić-Škljoc. Na popisu darovača, koji su potpomogli tiskanje zbirke, našlo se pedeset firmi, škola, planinarskih društava i pojedincaca.

Ivan Jakovina

Naslovna-stranica zbirke pjesama pjesnika sa Sovskog jezera

VODIČ PO PLANINAMA OKO SARAJEVA

Braco Babić i Drago Božić napisali su, a Fondacija za zaštitu Bjelašnice, Igmana, Treskavice i kanjona Rakitnice objavila je 2006. u Sarajevu »Planinarsko-turistički vodič po planinama oko Sarajeva« koji obuhvaća područje od Jahorine i Treskavice, preko Bjelašnice i Bitovnje do Visočice. Knjiga ima 200 stranica, 167 fotografija u boji, 11 vidokruga, 25 teoretskih profila i 13 zemljovidova 1:25 000 u prilogu. Naklada je 2000 primjeraka; a adresa izdavača: Kolodvorska 10, 71000 Sarajevo (e-mail: fondbitra@lsinter.net).

Ova suvremeno napisana i opremljena knjiga pouzdan je i nenadomjestiv priročnik za svakoga tko želi posjetiti opisano područje i trebala bi poslužiti kao uzor kako obraditi i ostale planine BiH. Ujedno je to i dobar primjer kako može izgledati kvalitetan planinarski vodič.

Listajući novi vodič čitatelju se nameće misao da Sarajevu, s planinarskog gledišta, nema prema po položaju – kud god kreneš iz grada odmah si u nekoj lijepon planni!

prof. dr. Željko Poljak

MARKIRAN PUT NA KIMET (1536 m) NA BIOKOVU

Komisija za planinarske putove HPS-a u svibnju ove godine trasirala je i markirala pristup na 1536 metara visoki vrh Kimet na Biokovu, jednu od kontrolnih točaka uvrštenih u treće izdanje Hrvatske planinarske obilaznice (ožujak 2005.). Do tog se vrha do sad moglo doći samo lutanjem po vrlo krševitom bespuću ili uz pomoć lokalnih vodiča.

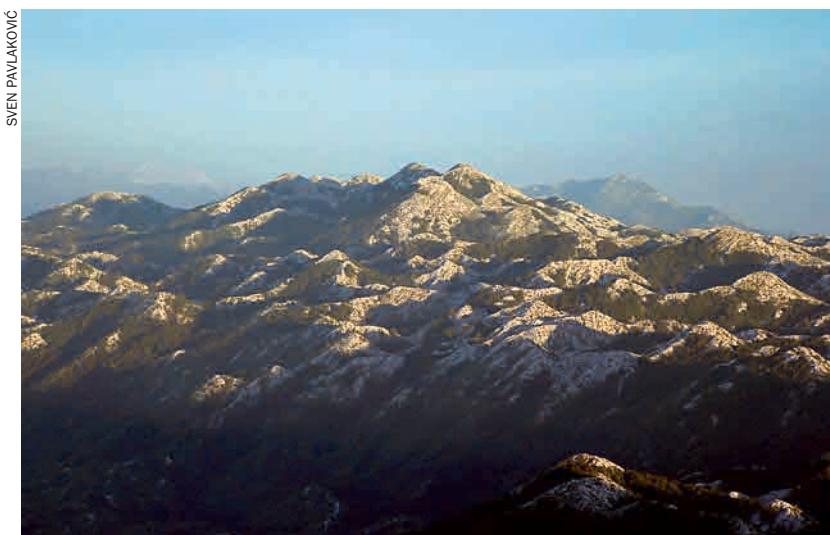
Kimet je najviši biokovski vrh jugoistočno od Sv. Jure (ako ne računamo neposredno susjedstvo Sv. Jure, gdje je npr. viši Troglav). Dominira područjem tzv. mrežastog krša isprepletenog vrtačama, krševitim grebenima prošaranim mješavinom niske bjelogorične šume, klekovine, naoko travnatih površina prepunih kamenja, ali i prekrasnog cvijeća, te kombinacije monolitnih i razlomljenih stijena. Vršni dio ima oblik istaknutog grebena s tri izrazitije kamene glavice, od kojih se s pristupne staze uglavnom vide samo dvije. Najviša je srednja glavica.

Novomarkirana pristupna staza kreće s područja Ravne Vlaške, od kamene kućice koja služi kao info punkt Parka prirode Biokovo i vidikovac na morsku stranu. Početnog putokaza zasada nema, trebao bi ga postaviti Park prirode Biokovo. Prema oznaci uz kućicu, nadmorska visina polazišta je 1229 m, pa dakle ni visinska razlika do vrha nije velika, tek malo više od 300 metara. Ipak, to ne treba zavarati – grub teren čini uspon napornim.

Staza najprije kreće makadamskim puteljkom, a zatim vijugavo izbjiga na mali prijevoj i nastavlja s desne strane obilaziti dvije vrtače u kojima je obrađena zemlja. Put tu ide po istoj nadmorskoj visini, po padini s mješavinom kamenja, busenja trave i klekovine. Kad se zaobiđu vrtače, dolazi se na livadicu, nakon koje se treba popeti na sljedeći prijevoj (pola sata od početka puta), najprije vrlo zapuštenom kozjom stazom, a poslije preko stjenovitih polica. S tog prijevoja otvara se vidik prema vrhu, a markacija skreće desno, iznad šumovite vrtače da bi uskoro, nakon zaobilazeњa jednog osamljenog stabla, pružila rijetku priliku za odmor u hladu i izašla na kamenit greben prošaran niskom klekovinom.

Nakon obilaska te vrtače, staza obilazi slijedeću duboku vrtaču s lijeve strane i zatim se uspinje dublje u stjenovit krš, i zapadnim grebenom Kimeta prema vrhu. U tom dijelu put je povremeno dosta strm. Markacija vodi bespućem do zapadnog grebena i njime konačno izlazi na vrh. Za uspon treba oko 3 sata hoda.

Vidik s vrha otkriva zanimljivu perspektivu Biokova, a dalje u unutrašnjosti lijepo se vidi široka panorama od Kamešnice do Veleža. Podbiokovska obala se ne vidi, ali se dobro vide Pelješac i otoci, sve do Mljeta i Lastova. Na vrhu je nekoliko krupnih kamenova složeno u obliku piramide, a tu je i planinar-

Kimet s vrha Svetog Jure

SVEN PAVLAKOVIĆ

ski natpis za vrh i odmah do njega metalni žig. Kutije s upisnom knjigom zasad nema. Na vrhu i u okolini ima u proljeće puno cvijeća, a mogu se susresti i uobičajeni biokovski domoroci – divokoze i poskoci.

Posvuda duž puta ima dosta kamenih »čovječuljaka« kao tragova prijašnjih uspona i našeg istraživanja. Na prvi pogled orijentacija nije teška jer se sa spomenutog sedla dobro vidi vrh, ali spuštanje na divlje može odvesti u vrlo neprohodne predjele, a ako se zade u vrtače, orijentacija više nije nimalo jednostavna.

Kao i za uspone na druge biokovske vrhove, valja računati da je zima ovdje veoma duga i da je ljeti slično vruće, a hladna na trasi nema. Nema ni vode, sve morate imati na ledima. Uspon bi svakako trebalo izbjegavati u lošim vremenskim uvjetima, jer je teren težak, a bit ćete uskraćeni i za vidike. Vrh nije prikladan za veće grupne izlete (autobusi ionako ne mogu do gore.). Uspon zahtijeva dobro snalaženje na stjenovitom terenu, a povremeno se treba poslužiti rukama.

Na kraju još odgovor na pitanje kuda natrag. Zasad – istim putem. Jedna lokalna ekipa planira spustiti put na drugu stranu prema Podglogoviku, ali to je tek u povojima i ne računajte na to dok se nešto službeno ne objavi. Na dosadašnjoj SMAND-ovojo karti Biokova ucrtana je markirana staza od Ravne vlaške do Kimeta, koja se po smjeru približno poklapa s novim markiranim putom, ali u stvarnosti je riječ o

Sveže označke na vrhu Kimeta

bespuću bez ikakve staze. Ucrtan je i markirani nastavak na drugu stranu prema Gologlavlju, Vitreniku i stazi Podglogovik – Donje Raščane, gdje u stvarnosti nema nikakvih markacija po bespuću.

Sven Pavlaković

IN MEMORIAM

ZLATA HALMI STANIĆ

Prošle godine, 19. rujna, preminula je nakon vrlo duge i teške bolesti u 92. godini života planinarka Zlata Halmi. Planinarenjem se počela baviti davne 1936. godine kao članica tadašnjeg Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu. Nakon Drugog svjetskog rata bila je aktivni član novoosnovanog planinarskog društva »Zagreb« od samog osnutka društva 1948. godine, a kao član inicijativnog odbora sudjelovala je u osnivanju Planinarskog saveza Hrvatske. Planinarski odbor Zagreba dodjeljuje joj 19. svibnja 1968. diplomu za dvadesetogodišnje neprekidno članstvo u planinarskoj organizaciji grada Zagreba, a 22. ožujka 1980. PSH je odlikuje zlatnim znakom za samoprijeđoran i zaslužan rad na polju planinarstva.

Dugogodišnji je član PD »Zagreb« i grupe »Goranin«. Sudjelovala je redovito u obnovi planinarskih domova na Medvednici (Puntijarka), a kao član PD »Grič« (kasnije PD »Runolist«), uz brojne sate uložene u društveni rad, radila je i na obnovi planinarskog doma »Runolist« na Medvednici.

Od 1973., kao članica PD »Japetić« u Samoboru, uz društvene aktivnosti nastavlja s planinarenjem sve dok je nesmiljena bolest u tome nije potpuno sprječila. Uza sve poteškoće u bolesti ostala je vedrog duha i s mislima na planinarstvo, posebno kao dugogodišnji redovni čitatelj časopisa »Hrvatski planinar«, puna sjećanja na izlete, pohode, planinarske susrete i dobre planinarske prijatelje s kojima je u dugom planinarskom stažu dijelila sve ljepote planinarstva.

U PERUŠIĆU OSNOVANA JAVNA USTANOVA »PEĆINSKI PARK GRABOVAČA«

Grabovača je šumovito brdo s oblim vrhom visokim 770 metara, udaljeno oko 3 km od središta Perušića, ali se tako naziva i cijelo područje oko brda veličine 5 – 6 km², s prekrasnim livadama i šumom. Tu se nalazi više špilja i jama, od kojih su neke poznate već nekoliko stoljeća, a neke su uređene i za turističke posjete. Najpoznatija je špilja Samograd, duga 220 metara i osvijetljena električnom strujom iz dizelskog aggregata. Duže vrijeme su poznate Medina špilja, djelomično uređena, i Amidžina špilja, a tu su još špilja/jama Tabakuša, špilja Kozarica, jama Mala Kozarica, jama Slipica, Špilja ispod Turske kule, nekoliko manjih jama, a domaćinima je poznato i nekoliko otvora u podzemlje koje tek treba istražiti.

Višegodišnjim nastojanjem perušičkih entuzijasta konačno je u srpnju 2005. Ličko-senjska županija u Perušiću osnovala Javnu ustanovu »Pećinski park Grabovača«. S radom je ustanova započela tek početkom 2006. kada je dobila prostorije i upravitelja, odnosno v.d. upraviteljicu Martinu Dasović. JU ima velik zadatak, da zadovolji sve želje Perušićana, i počela je s radom. Do sada je asfaltiran put od Perušića kroz zaselak Kanižu do livade na Grabovači, sagraden je makadamski put preko livade s okretištem

VLADO BOŽIĆ

Posjetitelji u završnom dijelu špilje Samograd

Ulaz u špilju Samograd kod Perušića

nedaleko od ulaza u špilju Samograd, do tog mjesto postavljena je javna rasvjeta, u špilji Samograd obnovljene su stube i postavljeni novi rukohvati, a od Medine špilje prokrčen je i označen put do Amidžine špilje. U planu je struju dovesti do špilje Samograd kako bi se zamijenio dizelski agregat, na okretištu sagraditi prihvatni centar za turiste, također urediti i označiti staze do svih špilja i jama, a na vrhu Grabovače sagraditi vidikovac te označiti i urediti staze do njega.

Za posjet parku, odnosno za sada samo za razgledavanje špilje Samograd, treba se obratiti na JU »Pećinski park Grabovača«, Trg popa Marka Mesića

2, 53202 Perušić, odnosno na tel. 053/679-233 ili tel. upraviteljice 099/212-7587.

Nije na odmet podsjetiti da je Perušić prvo mjesto u Hrvatskoj u kojem je osnovana javna ustanova posvećena prvenstveno promidžbi i zaštiti speleoloških objekata cijelog jednog područja. Ne zaboravimo, prije 120 godina u tom istom Perušiću osnovana je prva udruga u Hrvatskoj kojoj je cilj bio uređenje neke špilje – špilje Samograd. Tijekom ovih 120 godina želja za uređenjem špilje Samograd je ostvarena, pa se može pretpostaviti da će se i ova druga želja ostvariti, nadamo se u kraćem roku. Poželimo Perušićanima da uspiju u svojim nastojanjima.

Vlado Božić

OTVORENA DONJA CEROVAČKA ŠPILJA

Bogata kulturna baština, burna povijest, raznolikost biljnog i životinjskog svijeta i bogatstvo krških oblika neke su od karakteristika mitske hrvatske planine Velebita. Kao tipična krška planina, Velebit je veoma bogat speleološkim objektima. Na njemu se nalazi mnoštvo dubokih jama i špilja, među kojima su možda najzanimljivije i najljepše Cerovačke špilje na sjeveroistočnoj padini Crnopca u blizini Gračaca.

Cerovačke špilje su jedan od najvećih špiljskih kompleksa u Hrvatskoj, a čine ga tri špilje: Gornja,

Srednja i Donja. Njihova ukupna dužina je 4 km, a sada je za izletnički posjet uređeno 700 metara Donje špilje.

Koračajući Cerovačkim špiljama i prolazeći kroz samo srce Velebita, teško je ostati ravnodušan prema stvaralačkoj moći prirode. Bogatstvom špiljskih ukraša ove špilje nadmašuju sve ostale poznate špilje u Hrvatskoj. Zbog jedinstvene prirodne ljepote i brojnih nalaza iz davne prošlosti Cerovačke špilje su 1961. godine zaštićene kao geološki spomenik prirode, a od 1981. godine su u granicama Parka prirode »Velebit«.

Svečanost otvorenja Donje Cerovačke špilje

Pred ulazom u Donju cerovačku špilju

Otkriveno su za vrijeme gradnje željezničke pruge Zagreb – Split još davne 1913. godine. Svojom ljevitom zadivile su projektanta i graditelja ličke pruge ing. Nikolu Turkalja. U narodu su bile poznate i kao Turkaljeve špilje, iako se ustalio naziv Cerovačke po Cerovcu – najbližoj željezničkoj stanici prema Kninu.

Cerovačke špilje su također jedno od najvećih nalazišta špiljskog medvjeda u Hrvatskoj. Po brojnim ostacima kostiju i tragovima tzv. »medvjedih brušenja« (nastalih kretanjem medvjeda uz stijenke špilja), poznato je da su špilje služile kao mjesta stalnog boravka ove davno izumrle životinjske vrste.

Špilje su također zanimljive kao vrijedno arheološko nalazište. Uz brojne keramičke ostatke iz brončanog i željeznobakrenog doba koji su pripadali japskoj kulturi, u špiljama su pronađene i fosilna čovječja kost te brončana sjekira koje su pripadale tzv. »lovu na špiljske medvjede«. To je ujedno i prvi nalaz paleolitskog čovjeka u dinarskom kršu.

Temperatura u špiljama kreće se između 7 i 11 °C pa se posjetiteljima preporučuje toplija odjeća, pokrivalo za glavu i udobne cipele. Razgledanje špilje u pratinji vodiča traje oko jedan sat. Za veće grupe potrebne su najave unaprijed.

Ivana Svetić

Za informacije i najave:

Javna ustanova Park prirode Velebit
tel. 053/560-450, fax. 053/560-451
e-mail: velebit@gs.t-com.hr, www.velebit.hr
Radno vrijeme: radnim danom 10–16 h;
vikendom i blagdanom 10–18 h

Djed mraz, jedan od simbola Cerovačkih špilja

U PLANU JE I UREĐENJE GORNJE CEROVACKE ŠPILJE

Gornji tekst napisala je Ivana Svetić, voditeljica promidžbe Javne ustanove Park prirode Velebit. Svečano otvorene Donje Cerovačke špilje, koja je kao i Gornja špilja bila zatvorena za javnost posljednjih nekoliko godina, upriličeno je 1. travnja. Od tada, špilju u dužini od oko 700 m, opet mogu razgledati posjetitelji. Na parkiralištu je postavljen novi kiosk za prodaju ulaznica i suvenira, a u špilji je obnovljena rasvjeta, obojeni su metalni rukohvati i ograde, a na mjestima gdje ima blata sagrađeni su kameni nogostupi i stube. Čine se naporci da se za posjet osposobe i dalji dijelovi ove špilje, a također da se omogući i razgledavanje Gornje špilje.

Vlado Božić

PLANINARI – REDOVNI SUDIONICI EKO-AKCIJA ZBRINJAVANJA ŽUMBERAČKOG OTPADA

Po četvrti put ovoga je proljeća na prostoru Žumberka organizirana eko-akcija čišćenja putova i vodotoka. Planirano područje uklanjanja otpada podijeljeno je na 78 zona – sela ili vodotoka (30 u samoborskom dijelu, 40 na području Općine Žumberak i 8 na području Općine Krašić). Uz lokalno stanovništvo, vatrogasce, djelatnike Šumarije Krašić, koji su vitlima izvlačili otpad iz provalija, među najaktivnijim sudionicima eko-akcije su po četvrti put bili i planinari iz nekoliko planinarskih društava. Kao i proših godina, sudjelovali su članovi HPD »Vihor«, HPD »Kapela« i HPD »Sisak«, a ove godine se u eko-akciju uključilo i 9 članova HPD »INA-Bjelolasica«, članovi PK »Scout« te članovi HPD »Sveti Patrik« iz Samobora, koji su u eko-akciji sudjelovali samostalno na području u blizini svojih planinarskih kuća, čisteći od otpada Noršički jarak u blizini Koretić mlinu i potok Javorec s Cerinskim virom u Samoborskem gorju. Eko-akciji su se pridružili i članovi odreda izviđača »Plavi Pingvin«, koji su provodili proletne školske praznike u Caritasovom domu u Kalju, kao i učenici OŠ blaženog kardinala Alojzija Stepinca iz Krašića. Akcija se odvijala po prekrasnom toplog i sunčanom vremenu. Lokalnom stanovništvu

Dio sudionika akcije uz dio prikupljenog otpada

je dva dana prije eko-akcije, a planinarima uz besplatan prijevoz autobusima Samoborčeka, na sam dan eko-akcije, podijeljeno 380 pari rukavica, 1500 vreća i sendviči za zajutrak, a na kraju radnog dana u Kostanjevcu, na zakусci uz planinarsku veselicu, sudionicima su podijeljene majice s ambлемom Ekološkog društva Žumberak i eko-akcije.

Akcija prikupljanja otpada u prirodi započela je na svjetski Dan planeta Zemlje 22. travnja, a odvoz otpada na službene deponije trajao je do sredine svibnja. Ove godine bilo je bitno manje željeznog otpada, osobito automobilskih olupina, a bilo je i veoma malo plastičnih boca, koje se po Zakonu o ambalažnom otpadu već par mjeseci otkupljuju. Iz prirode Žumberka zbrinuto je ukupno oko 500 kubičnih metara otpada.

U dosadašnje četiri akcije skupljanja i izvlačenja otpada iz Žumberka zbrinuto je ukupno oko 2000 kubika otpada. Srećom, otpada je sve manje zbog toga što je porasla razina ekološke svijesti i kultura odvojenog odlaganja otpada kod lokalnog stanovništva, planinara i ostalih korisnika tога prostora.

Josip Šintić

Umjesto planinarenjem, članovi pet planinarskih društava Dan planeta Zemlje obilježili su akcijom u Žumberku

MEMORIJALNI POHOD NA VLAŠKI GRAD

Na Tjelovo, 15. lipnja, članovi PK »Split«, rodbina, predstavnici HGSS-a i HPS-a, te mnogobrojni planinari uputili su se na Vlaški grad kako bi odali počast trojici splitskih planinara koji su stradali 14. siječnja u najvećoj planinarskoj tragediji u hrvatskom planinarstvu.

Zima iza nas donijela je beskrajnu tugu obitelji ma poginulih Ive, Mira i Zorana, a planinarska obitelj još uvijek s nevjericom gleda u impozantni velebitski masiv, ne shvaćajući da su niz bajkovite, cvjetne, obronke Svetog brda naši prijatelji otklizali u nepovrat. Led i vjetar bili su nemilosrdni i još jednom dali do znanja koliko su opasni i koliko ih treba respektirati.

Pozivu na memorijalni pohod odazvalo se 80-ak planinara i članova rodbine. Za taj pohod Upravni

odbor PK »Split« uz velik trud uspio je pronaći prijevoznika koji je bio spremna voziti po makadamu do Libinja, a odatle su okupljeni do podnožja Vlaškog grada dalje povezani terenskim vozilima. S mjesta dokle se najbliže može prići terencima, tužna se kolona dalje pješice uputila do skloništa, a zatim i do mjesa gdje je na putu prema Svetom brdu postavljena spomen-ploča.

Po dolasku na to mjesto, na trenutak je i planina zašutjela, a rodbina i planinari ostali su njemi u tuzi i nevjericu da se je baš tu, tako blizu skloništu, dogodila strašna tragedija. Održana je minuta šutnje, te riječ u spomen na stradale članove, a zatim su uz ploču postavljeni vijenci i cvijeće rodbine, Kluba, HGSS-a i HPS-a. Prisutnima su se posebno nadahnutim govorima obratili tajnik HPS-a Darko Berljak i dopredsjednica PK »Split« Dušanka Grgić, a članovi PK »Split« dali su sami sebi obećanje da će pohod na mjesto stradanja postati tradicionalan.

Dok smo se vraćali, promatrajući velebitsko cvijeće, poželjeh da su se svi cvijetovi sakupili u prekrasne aranžmane ili u svoju samoču, baš za njih, a onda pomislih kako se njihovi životi nastavljaju u odsjajima mjesecine, u sjaju sunca, u kapima kiše, u treptajima snijega i letu ptica. Dok budemo planinarili bez naših prijatelja Ive, Mire i Zorana, nosit ćemo ih u srcima po svim brdima na koja se budemo uspinjali.

Gordana Burica

GORDANA BURICA

GORDANA BURICA

Sudionici pohoda na putu između Vlaškog grada i Svetog brda, na mjestu gdje je postavljena spomen-ploča

JAPETIĆEV POHOD

Samoborsko HPD »Japetić« 21. svibnja organiziralo je, po prvi put, »Japetićev pohod« u Samoborskom gorju. Zamisao organizatora bila je da se, za razliku od drugih pohoda koji su svi uglavnom koncipirani na sličan način, organizira specifičan pohod, vezan uz tradiciju »Japetića« i Samoborskog gorja, pa je predviđeno da se svake godine pohod posveti nekome od preminulih članova koji su utkali dio svog života u prosperitet »Japetića« te da svaki pohod ima drugu trasu.

Ove je godine pohod bio posvećen prvom predsjedniku društva Stjepanu Šoiću, koji je bio na čelu »Japetića« od 1924. do 1935. godine. On je, uz pomoć drugih osnivača, postavio to društvo na noge. Za njegovog mandata markirane se mnoge staze u Samoborskog gorju, otvoren »Pasarićev put« kao i prvi planinarski objekt u Samoborskog gorju, Mesićeva kuća na Japetiću. Nakon što je Mesićeva kuća izgorjela, »Japetić« je došao u posjed napuštene postaje šumske željeznice pod Lipovcem, današnju Šoićevu kuću.

Pohod je započeo ispred Samoborskog muzeja, u kojem je organizirana izložba o Šoiću. Okupilo se više od stotinu planinara, od kojih treba posebno istaknuti grupe iz Pazina i Brežica. Put je vodio do opjevane kapele Svetе Ane, gdje su članice Japetića, ujedno i članice VA Samoborke, otpjevale »Pjesmu samoborskih planinara« i »Kraj kapele Svetе Ane«, a planinari su mogli zaviriti u kapelu koja je za tu prigodu bila otvorena. Slijedio je uspon do nove razgledne piramide na Tepcu. Piramida zbog administrativnih razloga još nije u funkciji, no nadamo se da će se riješiti taj problem i da će Samobor dobiti još jednu turističku atrakciju.

Okupljeni planinari nastavili su dalje do Cerja i kuće Željka Kupresa, gdje ih je dočekala okrjepa, kojoj je pridonio i g. Suban svojim čajem. Supruga domaćina odjenula je narodnu nošnju i na taj način upotpunila ukupan dojam. Spust na početak Ruda zvan Donji kraj i uspon na Črnec je za mnoge bio neugodan, no sve je zaboravljeno kada smo došli na vrh Velikog Črnca, gdje su nas dočekali kolači. Nakon toga, konačno je slijedila samo nizbrdica; prvo do pla-

DARKO DÖMÖTÖRFY

DARKO DÖMÖTÖRFY

Nakon pješačenja od Samobora, pohod je završio druženjem uz glazbu kod Šoićeve kuće

ninarsko doma »Ivica Sudnik«, a onda i do Šoićeve kuće. U Šoićevoj kući sudionike Pohoda dočekao je grah i glazba, a nakon 6 sati hoda neki su imali još snage i zaplesati.

U organizaciji je sudjelovalo četrdesetak članova HPD »Japetić«, kojima ovom prigodom zahvaljujemo. Za sigurno kretanje strmim padinama pobrinuli su se pripadnici HGSS-a, koji su ujedno i »članovi Japetića«. Poučeni novim iskustvom, članovi HPD-a »Japetić« će u svibnju sljedeće godine organizirati drugi pohod nekom novom trasom.

Darko Dömötfry

DAN HRVATSKIH PLANINARA 2006. MRKVIŠTE, 15. I 16. LIPNJA

Ove godine domaćin Dana hrvatskih planinara bilo je HPD »Zavižan« iz Senja. Središte proslave i stjecište planinara sa svih strana Hrvatske bilo je Mrkvište na razmedji sjevernog i srednjeg Velebita, u blizini Štirovače, na cesti prema Alanu. To mjesto lako je dostupno vozilom, a za planinare je zanimljivo i zbog toga što je bivša lugarnica nadomak cesti preuređena u planinarsku kuću.

Prema evidenciji sudionika, na proslavi Dana hrvatskih planinara bilo je ukupno oko 900 planinara iz ukupno 60 planinarskih društava. Prvog dana, u subotu organizirani su izleti na obližnje vrhove Tadijevac i Javornik, a dio planinara uputio se u posjet Štirovači, Padežu i Klepinoj dulibi. U nedjelju je priređen uspon na Šatorinu i na Veliki Kozjak, ali je planinara toga dana bilo i na svim drugim vrhovima sjevernog i srednjeg Velebita. Cijelu proslavu pratilo je lijepo vrijeme, pogodno za planinarenje i druženje na otvorenom.

Željko Matijević

FOTOGRAFIJE: DARKO BERLIJAK

D. MIRKOVIC

S nastupa planinara-pjesnika na Sovskom jezeru

LUTKARI I PJESENICI NA DILJU

U nedjelju 4. lipnja na Sovskom jezeru na Dilj gori organiziran je dvanaesti susret planinara-pjesnika Slavonije. Hladno vrijeme i kiša nisu omeli sudionike tradicionalne manifestacije da iskažu svoje osjećaje posredstvom stihova na obali jezera kojeg znanstvenici smatraju »kapljicom« ostatka Panonskog mora.

Na Susretima su nastupili predstavnici domaćina i organizatora Planinarskog društva »Dilj gora« iz Slavonskog Broda, HPD »Sokolovac« iz Požege, osječkog »Zanathije«, fericanskog »Sokola«, našičke »Krndije« i županske »Tikvice«.

Program je započeo igrokazom lutkarske skupine »Mali čarobnjaci«, koja djeluje u sastavu društva »Naša djeca« iz Slavonskog Broda. Oni su izveli duhovitu lutkarsku predstavu »Čarapa«, koju su sami napisali. Zatim je nastupilo dvadesetak planinara-pjesnika, među kojima su najbrojniji bili Požežani. Na kraju je obavljena promocija zbirke pjesama »Noć nad Sovskim jezerom« u kojoj su objavljeni stihovi autora s prošlogodišnjih Susreta. O zbirci su govorili Ivan Jakovina iz Požege i Josip Činkl, urednik zbirke.

Uz prodaju planinarskih suvenira i literature, čaj, kavu i kolače organizatori su ponudili bez naplate.

Ivan Jakovina

PLANINARSTVO NA »DANIMA HRVATSKE KULTURE« U SARAJEVU

U Sarajevu je 5. lipnja došlo u kino »Olimpija« nekoliko stotina posjetitelja na planinarsku večer koju su organizirali Hrvatsko veleposlanstvo u Sarajevu (ataše za kulturu g. Krinoslav Cigoj), Hrvatsko kulturno društvo »Napredak« (savjetnik Tomislav Batinić) i HPD »Bjelašnica 1923« (predsjednik Drago Bozja). Program je održan u okviru »Dana hrvatske kulture«, a na dnevnom redu bilo je predstavljanje knjige »Život na planinarski način« Željka Poljaka i

Lapis Plus d.o.o.
ZASTUPNIK Pro-JuX
ZA RH BiH i SLO

Compact dalekozori

Monokulari

ZOOM dalekozori

Panoramski dalekozori

Kompas

Alu. bat. lampe

BESPLATNI PROSPEKTI 01/4677015
www.lapis-plus.hr

predavanje s projekcijama Darka Berljaka o penjačkom pohodu u Kinu. Priredba je trajala sat i pol, nakon čega je publika imala priliku za razgovor s hrvatskim planinarama.

Alan Čaplar

Drago Bozja, Željko Poljak, Enver Mešanović i Tomislav Batinić pred »Napretkovom« palačom

GORAN GABRIĆ

Vježba penjanja na Mosoru

LJETNI TEČAJ ZA VODIČE HPS

Na Mosoru je od 20. do 27. svibnja održan ljetni tečaj za vodiče HPS. Osmamnaest polaznika iz 12 planinarskih društava uspješno ga je završilo i dobilo potvrde Komisije za vodiče HPS o završenom tečaju te su tako postali vodiči-pripravnici. Tečaj su vodili instruktori i predavači Goran Gabrić, Mladen Mužinić, Hrvoje Vukalović, Darko Luš i dr. Ivana Bukljaš.

Od 27. do 28. svibnja održani su ispitni za pripravnike koji su tečaj završili 2004. ili 2005. godine. Ispite

GORAN GABRIĆ

Sudionici ljetnog tečaja za vodiče pred pl. domom "Umberto Giometta" na Mosoru

su uspješno položili Dragutin Valečić iz Stanice vodiča Zagreb, Divna Klarić iz SV Pula, Ivan Halapir i Marijan Hrastinski iz SV Varaždin, Damir Svara iz SV Rijeka i Joso Gracin iz SV Šibenik, dok četvorica pripravnika moraju popravne ispite.

Darko Luš

NOVI VODIČI DRUŠTVENIH IZLETA

Na Japetiću u Samoborskom gorju održan je u travnju ove godine tečaj za vodiče društvenih izleta HPS prema programu rada Komisije za vodiče. Svi sudionici i organizatori bili su smješteni u planinarskom domu »Japetić« na Žitnici (842 m). Tečaju je pristupilo 33 planinara iz 12 planinarskih društava s područja zagrebačke županije i po jedno društvo iz Malog Lošinja i Varaždina. Tečaj je završio 21 polaznik i dobio naslov »vodič društvenih izleta HPS«, vodičku značku i vodičku iskaznicu ovjerenu za 2006. godinu. Predavači i instruktori na terenu bili su vodiči HPS-a, gorski spašavatelji i lječnici.

Darko Luš

SPOMEN-OBLJEŽJE BLAŽENOM ALOJZIU STEPINCU NA KREDARICI

Ove se godine navršava 70. obljetnica uspona tadašnjeg pomoćnog zagrebačkog nadbiskupa dr. Alojzija Stepinca na Triglav. On je jedini među kanoniziranim osobama Katoličke crkve koji se tamo uspeo. Tim povodom, u subotu 5. kolovoza, na blagdan Gospe Snježne u crkvi na Kredarici (2515 m) bit će otkriveno i blagoslovljeno spomen-obilježje tom hrvatskom blaženiku. Hrvatski dušobrižnički ured u Slo-

veniji, koji je začetnik ideje o postavljanju spomen-obilježja poziva sve zainteresirane hrvatske planinare da u subotu 5. kolovoza 2006. u 11 sati prisustvuju otkrivanju spomen-obilježja. Nakon misnog slavlja pomoćni zagrebački biskup msgr. Vlado Košić će uz brojne slovenske i nekolicinu hrvatskih svećenika otkriti i blagosloviti spomen-obilježje, na kojem je uz Stepinčev lik i biskupsko geslo dvojezični tekst posvete:

3. VIII. 1936. – Ob 70 letnici prve vzpona nekega blaženega Katoličke cerkve na Triglav. S hvaležnostjo in spoštovanjem - Slovenski katoličani

5.VII.2006. – U povodu 70. obljetnice uspona prvog blaženika Katoličke crkve na Triglav. S ponosom i ljubavlju - Hrvatski katolici

BRANKO BALŠIĆ

Crkva na Kredarici prošle zime

Spomen-obilježje se podiže uz novčanu potporu velikog broja slovenskih i hrvatskih svećenika, te nekolicine hrvatskih i slovenskih vjernika koji se i na taj način žele odužiti kardinalu Stepincu posebno za sve ono što je kroz vrijeme Drugoga svjetskog rata napravio za slovenski narod i posebno za prognano svećenstvo mariborske biskupije.

Darko Berljak

DOĐITE NA 26. DANE PLANINARA SLAVONIJE

Za vikend 2. i 3. rujna na lokaciji Poljanice u blizini Velike održat će se 26. dani planinara Slavonije (Slet planinara Slavonije). Organizatori su PD Mališčak iz Velike i Slavonski planinarski savez.

Program započinje u subotu 2. rujna u 10 sati. Tog dana bit će ponudene 2-3 planinarske ture, ovisno o broju sudionika, a navečer je predviđena planinarska veselica uz rock-koncert (bit će i zabavne glazbe). Za sve sudionike osigurano je besplatno kampiranje. U nedjelju će također biti priređeno nekoliko planinarskih tura, a predviđene su i planinarske igre te glazba tamburaša. Ciljevi izleta bit će najatraktivniji vrhovi središnjeg Papuka (Lapjak, Nevoljaš, Ivačka glava, Mališčak...), a moći će se poći i na manje poznate papučke vrhove. Oni koji su željni dodatnog uzbudjenja mogu se uputiti na sportsko penjalište Sokoline u blizini Poljanica ili na paragliding uzletište Pliš, a tu je i nekoliko biciklističkih staza.

Dodatne informacije mogu se naći na adresi www.pd-maliscak.net ili zatražiti putem e-mail adrese slavonijaclimb@net.hr ili na mob. 098/17-10-681 (Drago Štokić). Vidimo se 2. i 3. rujna na 26. danim planinara Slavonije!

Drago Štokić

KALENDAR AKCIJA

15. 8.	Dan PD "Skitaci" (Pohod Labin - Skitača) Labin - Skitača	PD "Skitaci", Labin Željko Ernečić, 091/20-76-969, pd.skitaci@pu.t-com.hr
15. 8.	Zavjetno hodočašće Gospa od Rujna Veliko Rujno	HPD "Stanko Kempny", Zagreb Tomislav Pavlin, 01/61-40-016, 098/313-713
2. - 3. 9.	Slet planinara Slavonije Velika, Papuk	PD "Mališčak", Velika Drago Štokić, 098/17-10-681, slavonijaclimb@net.hr
3. 9.	Dan špilje Vrlovke Kamanje, špilja Vrlovka	PD "Vrlovka", Kamanje Krunoslav Mlačak, 098/441-811
3. 9.	Šetnicom uz Rječinu Kastav - Lužina - Kopica - Kukuljani - izvor Rječine	PD "Učka", Rijeka Ilijan Blatančić, 051/525-726, 098/305-831
3. 9.	Pohod na Kamene svate pl. kuća Kameni svati	HPD "Susedgrad", Zagreb
3. 9.	Belečki planinarski put Obilazak 10 KT BPP-a ili dijela puta, najljepši predjeli Ivan	HPD "Belecgrad", Belec Stjepan Hanžek, 049/460-070, 091/79-41-399 Verica Havić, 049/460-135, 098/16-09-056

Vrhunac
outdoor oprema

Pro Montana

Vlaška 78, 10000 Zagreb, tel: +385 1 4572 323, e-mail: vrhunac@vrhunac.hr, www.vrhunac.hr

OPREMA ZA AKTIVAN BORAVAK U PRIRODI:

- ▶ planinarenje
- ▶ kampiranje
- ▶ alpinizam i sportsko penjanje
- ▶ speleologiju
- ▶ alpsko i turno skijanje

*Vrhunska oprema
za vrhunske rezultate!*

**Posjetite nas u NOVOOTVORENIM TRGOVINAMA
u Rijeci: Janeza Trdine 9, tel: +385 51 315001
i u Ijetnom dućanu u Sutivanu na otoku Braču:
Porat bb, tel: +385 99 2138600 (od 15. 06. - 31. 08. 2006).**

Članovima HPS-a na gotovinsko plaćanje odobravamo **popust -10%**
a na jednokratno plaćanje karticama **-5%**